

jamk.fi

Opas maahanmuuttajavanhemmille lasten tunne- ja turvataidoista

Emmi Huovinen & Riikka Kallioniemi

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2016
Hoitotyön koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
JAMK University of Applied Sciences

Tekijä(t) Huovinen, Emmi Kallioniemi, Riikka	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 18.4.2016
	Sivumäärä 41	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Opas maahanmuuttajavanhemmille lasten tunne- ja turvataidoista		
Tutkinto-ohjelma Hoitotyön koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Christina Mantsinen, Elina Tiainen		
Toimeksiantaja(t) Mauste-hanke		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Mauste eli Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistämisen hanke. Opinnäytetyön tavoitteena oli koota opas lasten tunne- ja turvataidoista maahanmuuttajavanhemmille. Opinnäytetyön tarkoituksena on, että maahanmuuttajavanhemmat saisivat hyvät tiedot turvataidoista, joita he voivat hyödyntää lastensa kasvatuksessa.</p> <p>Sotien jälkeen Suomi oli maastamuuttomaa, mutta globalisaation myötä Suomi on nykyään maahanmuuttomaa. Suomeen muuttaa vuosittain noin 30 000 ihmistä ja luvut ovat mahdollisesti nousussa turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyessä. Kulttuurierojen ja integroitumisen helpottamiseksi maahanmuuttajat tarvitsevat tietoa ja ohjausta Suomen laeista, tavoista ja käytänteistä.</p> <p>Opinnäytetyö tehtiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuotoksena syntyi Turvallinen lapsuus -opas. Se on suunnattu maahanmuuttajavanhemmille ja se käsittelee lasten tunne- ja turvataitoja, vanhemmuutta, lasten oikeuksia sekä lasten kaltoinkohtelua. Opas laadittiin näyttöön perustuvien lähteiden pohjalta. Opas tuotettiin suomen kielellä ja siinä huomioitiin selkokieli.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Maahanmuuttaja, vanhemmuus, lapsen kehitys, tunne- ja turvataidot, lasten oikeudet, lasten kaltoinkohtelu		
Muut tiedot Liitteenä opas (21 sivua)		

Author(s) Huovinen, Emmi Kallioniemi, Riikka	Type of publication Bachelor's thesis	Date 18.4.2016
	Number of pages 41	Language of publication:
		Permission for web publication: x
Title of publication A guide for immigrant parents on children's emotion and safety skills		
Degree programme Degree Programme in Nursing		
Supervisor(s) Christina Mantsinen, Elina Tiainen		
Assigned by Mauste-project		
Description <p>The thesis was commissioned by the Mauste project whose aim is to promote the sexual health and safety skills among immigrants. The aim of the thesis was to compile a guide about children's emotion and safety skills for immigrant parents. The purpose was to give immigrant parents good information about safety skills that they could exploit in their parenting.</p> <p>Finland used to be an emigration country after the wars, but with globalization Finland has now become an immigration country. 30 000 people are moving to Finland every year, and the number might be increasing as the number of the refugees is increasing. In order to ease integration and cultural differences, the immigrants need information and guidance about the Finnish laws, customs and practices.</p> <p>The thesis was implemented as developmental research. The result of this developmental research work was guidebook called Safe childhood. The guide is meant for immigrant parents, and it contains information about parenting and children's safety and emotion skills as well as children's rights and maltreatment. The guide was compiled based on evidence-based information sources. The guide was produced in Finnish, and plain language was taken into account.</p>		
Keywords (subjects) Immigrant, parenting, child development, children's rights, emotion and safety skills, child maltreatment		
Miscellaneous Guide as attachment (21 pages)		

Sisällys

Johdanto.....	43
1 Tarkoitus ja tavoite	44
2 Teoreettiset lähtökohdat	44
2.1 Maahanmuuttaja, pakolainen ja turvapaikanhakija.....	44
2.2 Lapsen kehitys	47
2.3 Lapsen oikeudet ja lainsäädäntöä	52
2.4 Lapsen kaltoinkohtelu.....	53
2.5 Vanhemmuus.....	61
2.6 Tunne- ja turvataidot lapsen kasvun tukena.....	64
3 Opinnäytetyön toteuttamisprosessi.....	67
3.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.....	67
3.2 Oppaan tausta ja tarve.....	68
3.3 Oppaan kohderyhmä	69
3.4 Oppaan tavoitteet.....	70
3.5 Aineiston hankinta ja kuvaus.....	71
3.6 Hyvä opasmateriaali.....	71
3.7 Oppaan tuottaminen	73
4 Pohdinta.....	74
4.1 Oppaan arviointi	74
4.2 Luotettavuus ja eettisyys	75
4.3 Kehittämisehdotukset.....	76
Lähteet	37

Johdanto

Opinnäytetyön aiheena on tehdä opas maahanmuuttajavanhemmille lasten tunne- ja turvataidoista. Aihe on ajankohtainen, sillä pakolaistilanne on koko maailmassa tällä hetkellä pahin sitten toisen maailmansodan (Helander 2015). Koko Eurooppaa koettelee turvapaikanhakijoiden määrän nopea kasvu. Suomeen saapui vuoden 2015 aikana yli 30 000 turvapaikanhakijaa. (Turvapaikanhakijat n.d).

Maahanmuuttajaperheet ovat monella tapaa valtaväestöä heikommassa asemassa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajalapsen- ja nuoret kokevat enemmän väkivaltaa kuin kantasuomalaiset lapset ja nuoret. (Kääriäinen, Ellonen, Peutere & Sariola 2008,170.) Turvataitokasvatuksella pyritään varautumaan uhkaaviin tilanteisiin ja kehittämään selviytymiskeinoja. Lisäksi tunne- ja turvataidoilla vahvistetaan itsetuntoa ja vuorovaikutustaitoja. (Turvataitokasvatus 2015)

Maahanmuuttajaperheiden lapset elävät kahden kulttuurin välissä, joten se voi aiheuttaa erityisiä lapsiin kohdistuvia paineita. Lapset omaksuvat suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin nopeammin kuin vanhempansa, mikä voi aiheuttaa vanhempien ja lasten erkaantumista toisistaan. Maahanmuuttajavanhempia tulee tukea lastensa kasvattajina sekä turvallisen kasvuympäristön luojina kahden kulttuurin ristipaineissa. (Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategiasta 2013, 20.)

Opinnäytetyön tavoitteena on koota opas lasten tunne- ja turvataidoista maahanmuuttajavanhemmille. Opinnäytetyön tarkoituksena on, että maahanmuuttajavanhemmat saisivat hyvät tiedot tunne- ja turvataidoista, joita he voivat hyödyntää lastensa kasvatuksessa. Kehittämistyö toteutetaan Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistäminen -hankkeen kanssa.

1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tavoitteena on koota opas lasten tunne- ja turvataidoista maahanmuuttajavanhemmille. Opinnäytetyön tarkoituksena on, että maahanmuuttajavanhemmat saisivat hyvät tiedot tunne- ja turvataidoista, joita he voivat hyödyntää lastensa kasvatuksessa.

2 Teoreettiset lähtökohdat

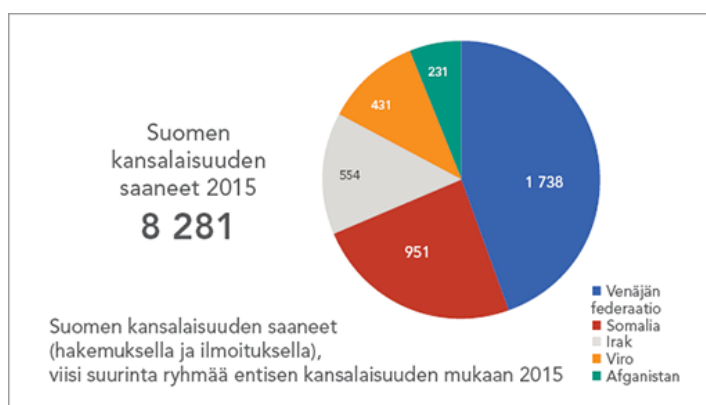
2.1 Maahanmuuttaja, pakolainen ja turvapaikanhakija

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan Suomeen muuttanutta ulkomaan kansalaista, joka aikoo asua maassa pidempään. Maahanmuuttajalla voidaan tarkoittaa myös sellaista henkilöä, joka on syntynyt Suomessa, mutta jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen. Pakolaisella tarkoitetaan YK:n pakolaissopimuksen mukaan henkilöä, jolla on perusteltu aihe pelätä joutuvansa kotimaassaan vainon kohteeksi. Pakolaissopimuksen määritelmän mukaan sota, köyhyys tai luonnonkatastrofi ei ole pakolaisuuden syy. Turvapaikanhakija taas on henkilö, joka anoo kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta toisesta maasta esimerkiksi kotimaassaan kohtamansa vainon takia. (Miettinen n.d.)

Maahanmuuttajien tilanne Suomessa

Suomi on ollut pitkään maastamuuttomaa, mutta tilanne on muuttunut 1980-luvulta lähtien. Silloin maahanmuutto alkoi painottua perheen yhdistämisestä tai pakolaisuudesta johtuviin syihin työperusteisen muuton sijaan. Maahanmuuton määrä alkoi kasvaa 2000-luvulle tultaessa. Parin viime vuoden aikana Suomeen on muuttanut vuosittain noin 30 000 henkeä. (Miettinen n.d.)

Nykyään Suomeen tullaan ennen kaikkea perhesyiden takia. Yleisimmät syyt tulla Suomeen vuonna 2014 ovat liittyneet rakkauteen ja perheeseen. Neljännes perhesyiden vuoksi muuttaneista on tullut perheensä mukana maahan alle 15-vuotiaana. (Sutela & Larja 2014.) Maahanmuuttoviraston mukaan (Kuvio 1) vuonna 2015 kansalaisuuden saaneita oli yhteensä 8 281 henkilöä. Silloin eniten Suomen kansalaisuuksia saaneita oli Venäjältä, Somaliasta, Irakista, Virosta ja Afganistanista. (Kansalaisuustilastot n.d.)

Kuvio 1 Kansalaisuuden saaneet (Kansalaisuustilastot n.d.)

Suomen maahanmuuttotilanne on muutoksessa Euroopan suuren pakolaiskriisin vuoksi. Kymmenet miljoonat ihmiset ovat joutuneet pakenemaan kodeistaan sotien, konfliktien ja vainojen takia. Suomi ja muut EU-maat ovat velvollisia ottamaan vastaan suojelua tarvitsevia turvapaikanhakijoita. Turvapaikanhakijan tieto maasta sekä matkustusreitistä vaikuttavat siihen, mihin maahan turvapaikanhakija päätyy. Vuonna 2014 turvapaikanhakijoita oli 3 651. Vuoden 2015 hakijoiden määrä kasvoi voimakkaasti. (Turvapaikanhakijoiden määrä kasvaa nopeasti n.d.) Turvapaikanhakijoita oli vuonna 2015 yhteensä 32 476 ja vuoden aikana on tehty yhteensä 7 466 päätöstä turvapaikoista (Kuvio 2).

Kuvio 2 Turvapaikan hakijat 2015 (Turvapaikka- ja pakolaistilastot n.d.)

Maahanmuuttostrategia ja kotoutuminen

Vuonna 2013 julkaistu Suomen maahanmuuttostrategia määrittää linjauksia maahanmuuttopolitiikalle. Sen keskeinen päämäärä on, että Suomeen muuttavat ja asettuvat ihmiset on otettava mukaan rakentamaan maan tulevaisuutta. Lisäksi maahanmuuttajat tulisi nähdä osallisina ja aktiivisina toimijoina. Strategiassa korostetaan, että Suomeen tulijat voisivat hyödyntää monipuolisesti osaamistaan ja osallistua yhteiskunnan rakentamiseen. Henkilökohtaisilla verkostoilla ja kotimaisten kielten oppimisella on suuri merkitys osallistumisessa yhteiskuntaan. Perheellä koetaan olevan myös suuri merkitys henkilön kotoutumisen edistymisessä. (Maahanmuuttopolitiikka n.d.)

Maahanmuuttajien kotoutumista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa edistää lisäksi laki, jonka tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta. Tavoitteena on myös turvata turvapaikanhakijoiden välttämättömän toimeentulo ja huolenpito järjestämällä turvapaikanhakijoiden vastaanotto. (L 493/1999.)

2.2 Lapsen kehitys

Lapsen kehitystä ohjaavat useat eri tekijät. Perimä vaikuttaa aina lapsen kehitykseen ja ohjaa kypsymistä sekä fyysistä kasvua. Kehitykseen vaikuttavat myös ympäristötekijät, kuten fyysinen ympäristö sekä sosiaaliset että kulttuuritekijät. Myös yksilön suuntautuneisuus vaikuttaa kehitykseen, kun lapsi asettaa tavoitteita ja pyrkii saavuttamaan ne. (Storvik-Sydänmaa, Talvensaari, Kaisvuo & Uotila 2012, 10.)

Lapsuus on jaettu viiteen eri ikäkauteen kasvun ja kehityksen mukaan. Ikäkaudet ovat vastasyntynyt (0-28vrk), imeväisikäinen (0-1v), varhaisleikki-ikäinen (1-3v), myöhäisleikki-ikäinen (3-6v) sekä kouluikäinen (7-12v). Seitsemään ikävuoteen saakka kehitys on pääosin sensomotorista, jolloin lapsi tulee tietoiseksi omasta kehostaan ja ympäristöstään. Myöhemmin osa sensomotorisesta aktiivisuudesta korvautuu henkellä ja sosiaalisella toiminnalla. (Storvik-Sydänmaa ym. 2012, 11.) Kun kehityshaasteet ovat tasapainossa omien voimavarojen ja odotusten sekä ympäristön odotusten kanssa, saadaan onnistumisen kokemuksia. Tätä kautta itsetunto paranee ja motivaatio uusiin kehityshaasteisiin lisääntyy. (Storvik-Sydänmaa ym. 2012, 10.)

Lapsen itsetunnon kehitys

Vahva itsetunto suojaa lasta. Lapsi, jolla on hyvä itsetunto, suhtautuu itseensä, ympäristöönsä sekä tulevaisuuteensa toiveikkaasti ja luottavaisesti. Kun on tasapainossa itsensä kanssa, ei ole tarvetta alistaa muita. Hyvä itsetunto antaa lapselle luvan olla oma itsensä, olla omaa mieltä ja kuunnella muidenkin mielipiteitä. Nuoruudessa se auttaa keskittymään omiin tavoitteisiin ja esimerkiksi opiskeluun. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 15–17.)

Myönteinen ja kannustava vanhempien asenne auttaa lasta kehittämään selviytymis- ja sopeutumiskykyään. Vanhempien ei tulisi takertua lapsen heikkouksiin tai virheisiin. Vanhempien on hyvä myös ohjata lasta pois itseä moittivien ajatusten kehästä kohti ratkaisua etsivää ajattelua. (Cacciatore ym. 2008, 15–17.) Itsetuntoa

voidaan kuvata erilaisten mallien ja määritelmien avulla, joista yksi on itsetunnon peruskahdeksikko. (Cacciatore ym. 2008, 148.)

Itsetunnon peruskahdeksikko koostuu kahdeksasta eri osasta. Jokaisella on näkemys omasta merkityksestä, ja jotta lapsi tuntisi itsensä merkitykselliseksi, vanhemman tulisi kehua ja kunnioittaa lasta. Lapsella on myös käsitys omasta kehostaan ja myönteinen kosketus edesauttaa myönteisen käsityksen muodostumista siitä. Lapsella tulee kuitenkin olla myös oma tila ja reviiri, jotta lapsi kokee, että hän voi myös itse hallita elämäänsä. Lapsi tarvitsee kuitenkin paljon vanhempien tukea esimerkiksi käsitellessään vaikeita tunteita, kuten aggressiota. (Cacciatore ym. 2008, 149, 174–175, 195–196, 235–236.)

Itsetunnon kannalta tärkeitä osia ovat mielikuva omasta elämänkaaresta ja oman ympäristön turvallisuudesta. Vanhempien tulisikin luoda lapselle turvallinen ympäristö ja arvostaa lapsen elämänkaarta. Myös lapsen oman sukupuolen kokemista myönteisenä sekä lapsen käsitystä seksuaalisuudesta tulisi tukea itsetunnon vahvistamiseksi. (Cacciatore ym. 2008, 212–213, 221–222, 226–227, 245–246.)

Aikuisen tehtävät lapsen itsetunnon tukemisessa

- Usko lapseen
- Kohtaa oikeasti
- Tue tarvittaessa
- Iloitse arjesta
- Toimi nyt
- Ole läsnä
- Ymmärrä yksilöä
- Pysy aikuisena
- Huolehdi jaksamisestasi

Kuvio 3 Aikuisen tehtävät lapsen itsetunnon tukemisessa (Cacciatore ym. 2008.)

Lapsen seksuaalinen kehitys

Lapsen normaaliin kehitykseen kuuluu seksuaalinen kasvaminen, johon liittyy muun muassa uteliaisuutta, seksuaalisväritteisiä leikkejä ja kokeilua (Korkman 2013). Biologiset, psykologiset sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen. Se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin, sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, sukupuolisuhteet ja lisääntymisen. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 22; Cacciatore ym. 2008, 231.) Kehityspsykologia on osoittanut, että seksuaalisuus kehittyy lapsen yleisen kehityksen ja niihin liittyvien kehitystehtävien mukaisesti. Lasten ja nuorten seksuaalisuus ja seksuaalinen käyttäytyminen poikkeavat aikuisten seksuaalisuudesta, joten aikuisen tulee tarkastella sitä oman näkökulmansa sijaan lapsen näkökulmasta. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 22.)

Jokainen lapsi kehittyy omassa aikataulussaan ja jokaisella kehityksen portaalla lapsi tarvitsee henkilökohtaisia tarpeitaan vastaavan tuen seksuaaliselle kehitykselleen ja kasvulleen. Vanhempien onkin hyvä ymmärtää seksuaalisen kehityksen vaiheet sekä niiden tukeminen ja suojaaminen. Yksi lapsen seksuaalisen kehityksen malli on seksuaalisuuden portaat. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 9.)

Lapsi on 2-3-vuotiaana kiinnostunut omasta ja muiden kehosta häpeilemättä. Iän lisääntyessä hän alkaa oppia, mitä saa ja mitä ei saa tehdä ja seksuaalisuuteen liittyviin asioihin tutustutaankin useimmin leikin kautta. Hän oppii häpeämään kehoaan ja asettamaan rajoja. Tästä johtuen kolmevuotias lapsi saattaa riisua vaatteensa julkisella paikalla, mutta ei tee sitä enää kuusivuotiaana. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 25–26.) Tähän kehitysvaiheeseen kuuluva seksuaalisuuden portas on **vanhempien ihailu**. Leikki-ikäinen noin 2-6-vuotias lapsi ihastuu johonkin lähipiiriin aikuiseen, oppii sukupuoleen sidottuja arvoja ja asenteita sekä miettii sukupuoli-eroja. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 19.)

Seuraavalla portaalla noin 6-12 vuotiaana **idoli ihastuttaa**. Tällöin lapsi rakastuu johonkin yleisesti hyväksytyyn kohteeseen, mutta ihastus on turvallisen etäinen ja ensimmäisen kerran lähipiirin ulkopuolinen ihminen. Tällä portaalla kehittyä seksuaalisuuden fantasiatila ja porras on käytössä pettymysten hetkillä myöhemminkin elämässä. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 19.) Tässä iässä alastomuus saattaa tuntua epämukavalta muiden ihmisten läsnä ollessa. Seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä keskustellaan mieluummin kavereiden kuin aikuisten kanssa ja seksiin liittyvillä tiedoilla saatetaan kilpailla ikätovereiden kanssa keskenään. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 26.)

Noin 10-11 vuotiaana alkaa varhaispuberteetti, jolloin sukupuolihormonien tuotanto kiihtyy. Se ilmenee käyttäytymisessä, mielialojen vaiheluissa ja fyysisenä kehityksenä, kuten pituuskasvuna. Tyttöjen puberteetti alkaa noin kaksi vuotta ennen poikia. Noin 10 vuoden iässä lapset alkavat kiinnostua enemmän aikuisten seksuaalisuudesta ja kokevat ensimmäisiä rakastumisen tunteita. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 26.)

Puberteettivaiheessa eli 12-15 vuotiaana alkaa poikien puberteetti. Tällöin heidän kiveksensä ja penis kasvavat, tulee karvoitusta ja kasvupyrähdys. Myös ääni madaltuu. Ensimmäinen ejakulaatio ajoittuu noin 13 ikävuoteen, jolloin pojasta on tullut sukupuolirikkipä. Tyttöjenkin karvoitus lisääntyy ja kuukautiset alkavat noin 12 vuotiaana, jolloin he voivat tulla raskaaksi. Tällöin kehonkuva muuttuu, nuorille kehittyä seksuaalinen minäkuva ja he ovat hyvin alttiita muiden mielipiteille. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 26-27.)

Varhaispuberteettiin ja puberteettiin liittyy kolme eri porrasta. **Tuttu mutta salattu** – portaalla ihastumisen kohde on tuttu, saman ikäinen lähipiirin ihminen. Ihastumista ei kerrota tai osoiteta vaan opetellaan hallitsemaan omaa käytöstä voimakkaan tunteen vallassa. Tämä vaihe voi alkaa jo 8-vuotiaana, mutta joillakin vasta 13–18 vuotiaana. Seuraavalla portaalla 10-14 vuotiaana ihastumisesta uskalletaan kertoa jo kavereille. Tämän portaan nimi on **tuttu ja kavereille kerrottu**. Tällä portaalla

harjoitellaan olemaan hyvä ystävä ja tunnistamaan hyvä ystävä. **Tykkään sinusta** - portaalla ollaan noin 10-15 vuotiaana. Tällöin ihastuminen osoitetaan kohteelle, mutta ei välttämättä kaivata tunteisiin vastakaikua. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 19–20.)

Lapsen ja nuoret hankkivat tietoja seksuaalisuudesta vähitellen ja heille syntyy seksuaalisuuteen liittyviä arvoja, asenteita, mielikuvia ja taitoja. Seksuaalikasvatusta lapset saavat virallisten lähteiden, kuten varhaiskasvatuksen ja koulun kautta sekä epävirallisten, esimerkiksi vanhempien kautta. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä suuremmissa roolissa on vanhemmilta saatu seksuaalikasvatus. Seksuaalikasvatuksen tulee olla lapsen oikeuksia ja moninaisuutta kunnioittavaa. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 46). Lapsen on hyvä saada tietoa tulevista seksuaalisen kehityksen vaiheista jo ennen, kun hän on kyseessä olevalla kehitystasolla, kuten tytön olisi hyvä tietää kuumautisista jo ennen niiden alkamista. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 22.)

Seksuaalikasvatuksen antajien ei tarvitse olla ammattilaisia. Vanhempien antaman seksuaalikasvatuksen tulee vastata lapsen kehitystasoa ja esimerkiksi sanat, joita käytetään, tulee miettiä lapsen kehitystason mukaan. Seksuaalikasvatus perustuu siihen, että seksuaalisuuden kehittyminen on elinikäinen projekti eli seksuaalikasvatuksen tulee olla jatkuvaa. Vanhempien on hyvä huomioida lapsen ikä, sukupuoli, sosiaalinen tausta, seksuaalinen suuntaus, kehitysvaihe ja lapsen henkilökohtaiset valmiudet. Seksuaalikasvatusta kannattaa antaa tilannelähtöisesti esimerkiksi leikkiin yhdistettynä. Seksuaalikasvatusta antaessaan kasvattajien pitäisi antaa faktatietoja ja tukea viestintä-, neuvottelu-, itsereflektio-, päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutaitojen kehittämistä, koska ne ovat olennaisia asioita seksuaalikasvatuksen kannalta. (Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010, 31-32.)

2.3 Lapsen oikeudet ja lainsäädäntöä

Lapsilla on oikeuksia, jotka on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (Lapsella on omat oikeudet n.d). Sopimus astui Suomessa voimaan vuonna 1991 (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d, 4.) Sopimus on oikeudellisesti velvoittava ihmis-oikeussopimus, jonka Suomi on lailla saattanut voimaan. Lapsen oikeudet koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita ja kaikki lapset ovat tasa-arvoisia. Aikuisten tulisi tehdä sellaisia päätöksiä, jotka suojelevat lapsia. (Lapsella on omat oikeudet n.d.)

Jokaisella lapsella on oikeus omaan elämään. Lisäksi lapsella on oikeus säilyttää kansalaisuutensa, henkilöllisyytensä sekä nimensä ja sukulaissuhteensa. Lasten oikeuksien mukaan lapsella tulee olla oikeus elää vanhempiensa kanssa ja mikäli lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtiolla velvollisuus käsitellä viivyttämättä hakemus perheen yhdistämiseksi. Jokaisella lapsella on myös oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipiteet tulee ottaa aina huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Myös lapsilla on oikeus omantunnon-, ajatuksen- ja uskonnonvapauteen. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d, 8-12.)

Sopimus sisältää näkemyksen siitä, mitä lapsen hyvä elämä pitää sisällään ”ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan” katsomatta. Syrjimättömyyden lisäksi muita pääperiaatteita ovat lapsen edun asettaminen ensisijalle, lapsen oikeus osallistua sekä jäädä eloon ja kehittyä. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d, 4.)

Lasten oikeuksien mukaan vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Sopimuksen mukaan lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lisäksi valtion tulee suojella pakolaislapsien oikeuksia. Lapsella ei saa myöskään teettää työtä, joka

vahingoittaa hänen kehitystään ja terveyttään tai haittaa hänen opintojaan. Väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d, 14–27.)

Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. 13.4.2007/417

Suojaikäraja

Suomessa on olemassa suojikäraja, joka on 16 vuotta. Se tarkoittaa, että kukaan ei saa ryhtyä seksuaaliseen suhteeseen tai tekoon alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Poikkeuksena ovat iältään tai fyysiseltä ja henkisesti kehitykseltään lähellä toisiaan olevien nuorten väliset seksisuhteet, silloin kun molemmat ovat siihen suostuneet. Toisen ikäraja on 18 vuotta. Tämä suojaa nuorta perheensisäisessä ja luottamussuhteessa tapahtuvalta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. (Laki ja seksuaaliterveys n.d.)

2.4 Lapsen kaltoinkohtelu

Lasten kaltoinkohtelun käsitettä käytetään lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta. Kaltoinkohtelu käsittää siis lapseen kohdistuvan negatiivisen tekemisen tai tekemättä jättämisen muodot. Kaltoinkohtelu käsittää laiminlyönnin, fyysisen ja psyykkisen kaltoinkohtelun sekä seksuaalisen hyväksikäytön (Lajunen, Andell, Jalava, Kempainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2012, 23.) Kaltoinkohtelu voi kohdistua suoraan lapseen itseensä tai epäsuorasti jonkun perheenjäsenen välityksellä esimerkiksi silloin, kun muut perheen jäsenet käyttäytyvät toisiaan kohtaan väkivaltaisesti (Paavilainen & Flinck 2008, 1).

Kaltoinkohtelu vaikuttaa negatiivisesti lapsen kehitykseen (Young & Widom 2014). Kaltoinkohtelua kokeneilla lapsilla on suurempi riski sairastua masennukseen kuin niillä, jotka eivät ole sitä kokeneet. Lisäksi he ovat alttiimpia väkivaltaiselle käytökselle, tupakoinnille, ylipainolle, seksuaaliselle riskikäyttäytymiselle sekä alkoholin ja päihteiden käytölle. (Child maltreatment 2014.)

Laiminlyönti

Lasten laiminlyönti tarkoittaa puutteellista huolenpitoa tai hoitoa, jolloin lapsen perustarpeista ei huolehdita. Laiminlyönnin katsotaan olevan kaltoinkohtelun muodoista yleisin. Laiminlyönti voi olla eriasteista tyypiltään, jatkuvuudeltaan tai vaikeudeltaan. Usein laiminlyöty lapsi on myös jonkun muun kaltoinkohtelun muodon uhri. (Paavilainen & Flinck 2008, 2; Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 77.)

Laiminlyönti on ongelmallista lapsen näkökulmasta katsottuna esimerkiksi siksi, ettei lapsi voi vaikuttaa siihen itse. Lapsi ei pysty käsittämään sen vakavuutta, eikä hän osaa vaatia siihen puuttumista. Pienimmät lapset eivät osaa puhua kokemuksistaan, ja isommankin lapsen on vaikea kuvata ja kertoa kokemuksistaan. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 79.)

Laiminlyönti voi vaarantaa sekä psyykkisen että fyysisen terveyden. On todettu, että laiminlyödyillä lapsilla on enemmän ongelmia kuin fyysisesti pahoinpidellyillä. (Paavilainen & Flinck 2008, 2). Seuraukset voivat olla vakavia riippumatta siitä, onko huoltaja tietoisesti laiminlyövä vai johtuuko se esimerkiksi puutteellisista tiedoista, päihdeongelmasta, stressistä tai parisuhdeväkivallasta (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 88.) Laiminlyönnillä on pitkäaikaisia seurauksia, jotka ulottuvat lapsen aikuisuuteen ja siihen, kuinka lapsi osaa toimia itse vanhempana omille lapsilleen ja kuinka hän osaa turvata lastensa perustarpeiden riittävän täyttämisen. Tämän takia varhainen puuttuminen laiminlyöntiin on ensiarvoisen tärkeää. (Lajunen ym. 2012, 26-27.)

Fyysinen kaltoinkohtelu

Fyysinen kaltoinkohtelu tarkoittaa toimintaa, jonka seurauksena lapsille aiheutuu kipua sekä pysyviä tai tilapäisiä fyysisiä vaikeuksia. Näitä voivat olla esimerkiksi palovammat, mustelmat, murtumat, pään vammat sekä viiltelyhaavat ja sisäiset vammat. Fyysisen kaltoinkohtelun seurauksena voi olla jopa kuolema. Usein kuolemaan johtavassa kaltoinkohtelussa on todettu, että pahoinpitely on jatkunut pitkään ennen kuolemaa. (Paavilainen & Flinck 2008, 2.)

Fyysistä pahoinpitelyä ovat esimerkiksi potkinen, lyöminen, tupakalla polttaminen, kuristaminen ja hiuksista repiminen. Lisäksi fyysiseen kaltoinkohteluun katsotaan kuuluvan kemiallinen väkivalta, jolloin lapselle annetaan rauhoittavia lääkkeitä tai päihkeitä, jotta lapsi nukkuisi tai rauhoittuisi. Kemialliseen väkivaltaan kuuluu myös se, jos lapselle ei anneta hänen tarvitsemiaan lääkkeitä tai ei noudateta lapsen tarvitsemää ruokavaliota. (Paavilainen & Flinck 2008, 2.) Lasten fyysisen pahoinpitelyn esiintyvyys on kehittyneissä maissa arvioitu olevan 4-16 %. Pienimmät lapset ovat suurimmassa riskissä saada vakavimmat vammat. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 100.)

Psyykinen kaltoinkohtelu

Psyykinen kaltoinkohtelu tarkoittaa pelottavaa uhkausta, naurunalaiseksi tekemistä, vähättelyä, nöyryyttämistä ja muuta lapseen kohdistuvaa uhkaa, joka saa lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen vaarantumaan. Psyykinen kaltoinkohtelu liittyy aina myös ruumiilliseen kuritukseen. Lisäksi sitä sisältyy myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja laiminlyöntiin. Psyykkistä kaltoinkohtelua voi olla vaikea havaita ja määritellä sekä sitä voi esiintyä myös yksinään. (Paavilainen & Flinck 2008, 2.)

Psyykinen kaltoinkohtelu sisältää teot, joilla on haitallinen vaikutus lapsen psyykselle ja tunne-elämän kehitykselle. (Lapsen kaltoinkohtelu n.d.) Psyykkistä kaltoinkohtelua ovat esimerkiksi hyljeksintä ja halventaminen, uhkailu ja pelottelu,

eristäminen ja lapsen käyttäminen aikuisen tarpeisiin. Lapsen kehityksen kannalta on vahingollista, jos hänen perustarpeisiinsa suhtaudutaan välinpitämättömästi ja hän jää vaille lohdutuksen kokemuksia ja turvaa. (Lajunen ym. 2012, 24.)

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on kaltoinkohtelua, jossa lapsi kokee muiden aikuisten tai omien vanhempien taholta koskemattomuuttaan ja kehitystään vahingoittavan seksuaalisen teon (Lapsen kaltoinkohtelu n.d). Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on sukupuoliyhteys tai sen yritys alle 16-vuotiaan kanssa tai alle 16-vuotiaan sellainen koskettaminen tai muu seksuaalinen teko, joka vahingoittaa hänen kehitystään. Vahingollisia tekoja voivat olla esimerkiksi itsensäpaljastaminen, lapsen sukuelinten koskettelu, tirkistely, lapsen johdattaminen aikuisen sukupuolielinten kosketteluun, raiskaus tai yhdyntä. (Lajunen ym. 2012, 25.)

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö katsotaan laissa törkeäksi, jos kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen kehitystason tai iän vuoksi aiheuttaa erityistä vahinkoa. Lisäksi se katsotaan törkeäksi, jos rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai rikos aiheuttaa erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa luottamuksen tai riippuvaisen asemansa vuoksi ja rikos on myös kokonaisuutena törkeä. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön esiintyvyys vaihtelee suuresti eri maissa tehtyjen tutkimusten mukaan. Sekä suomalaisten että kansainvälisten tutkimusten mukaan suuri osa hyväksikäytöstä kohdistuu teini-ikäisiin tyttöihin. Näiden tutkimusten mukaan hyväksikäyttö on harvinaisempaa, mitä nuorempi lapsi on. Perheen sisäisen hyväksikäytön katsotaan olevan harvinaista. (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen 2013.)

Kaltoinkohtelun riskitekijöitä

Vanhempiin liittyviä kaltoinkohtelun riskitekijöitä ovat muun muassa mielenterveys- ja päihdeongelmat, vanhemman kokema kaltoinkohtelu omassa lapsuudessa, vanhemman teini-ikä, perheväkivalta sekä yksinhuoltajuus ilman hyvää tukiverkostoa. Riski erityisesti kuritusväkivaltaan lisääntyy perheissä, joissa vanhempien kulttuurinen tai uskonnollinen tausta mahdollistaa myönteisen suhtautumisen kuritusväkivaltaan. Lisäksi vanhempien vahva uskomus kuritusväkivallan vaikuttavuuteen lisää riskiä sen käyttämiseen. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 100; Child maltreatment 2014.) Lisäksi avioero, alhainen koulutus ja ei-toivottu raskaus tai raskauden kieltäminen lisäävät riskiä lapsen kaltoinkohteluun. Erityisesti riskitekijöiden kasaantuminen lisää lapseen kohdistuvan kaltoinkohtelun mahdollisuutta. (Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveyshuollossa 2015, 6-8.)

On havaittu, että vanhempien päihteiden käyttö on yhteydessä lasten seksuaalisen hyväksikäytön kokemuksiin. Suurentuneeseen riskiin liittyvät myös muut kaltoinkohtelun kokemukset, kun taas asuminen yhdessä kummankin biologisen vanhemman kanssa oli yhteydessä pienempään esiintyvyyteen. (Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen 2013.)

Lapsen liittyviä kaltoinkohtelun riskitekijöitä ovat esimerkiksi keskosuus, kaksosuus, vammaisuus. Myös lapsen erityishuomioita vaativa sairaus tai lapsen vahingoittava käytös muita lapsia kohtaan lisää riskiä. Kaltoinkohtelua esiintyy myös perheissä, jotka vaikuttavat pärjäävän hyvin niin taloudellisesti kuin sosiaalisesti. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 100.) Lapsen ravistelun riskitekijöitä ovat erityisesti kaksosuus, keskosuus, poikasukupuoli sekä se, jos lapsi itkee paljon. Lisäksi lapsen ärsyttävyyttä voi olla yksi riskitekijä. Ärsyttäviksi koettuja tekijöitä lapsessa ovat esimerkiksi huono käyttäytyminen, uhma, tottelemattomuus tai jos lapsi loukkaa äitiään tai ei täytä äidin odotuksia. (Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveyshuollossa 2015, 5; Gresko & Stephens 2013.)

Kaltoinkohtelun merkit ja tunnistaminen

Fyysisiä merkkejä lapsessa ovat esimerkiksi mustelmat. Mustelmia voi olla poskissa, reisissä, vartalossa ja käsivarren yläosassa. Erityisesti myös alle 9 kk ikäisen mustelmat tulee huomioida. Lisäksi erilaiset palovammat sekä polttamisjäljet ovat mahdollisia merkkejä. Myös velttous, kohtaukset, oksentelu ja uneliaisuus voivat olla merkkejä kaltoinkohtelusta. Muita merkkejä ovat tunnetaakka, pelko, päihteidenkäyttö ja esimerkiksi vatsakivut ja päänsärky. Lisäksi masennus, sopeutumisongelmat ja käyttäytymisongelmat voivat johtua kaltoinkohtelusta. Lapsi voi myös kertoa kivustaan ilman selkeää syytä tai aiheuttajaa. Mikään riskitekijä tai merkki ei kuitenkaan yksinään ilmaise kaltoinkohtelua tapahtuneen. (Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveyshuollossa 2015, 9.)

Seksuaalisen hyväksikäytön merkkejä on useita. Lapsi voi kertoa itse asiasta tai lapsen oireet ja käytös viestivät ongelmista. Fyysisten oireiden lisäksi lapsessa voi esiintyä tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöitä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi masentuneisuus, sulkeutuneisuus, aggressiivisuus, pelokkuus sekä fyysisen kontaktin välttely. Lisäksi lapsi voi käyttäytyä seksuaalisesti esimerkiksi viettelemällä toisia, kosketelemalla toisten sukuelinaluetta tai masturboimalla avoimesti. Kaikkien hyväksikäytettyjen lasten käytös ei kuitenkaan muutu, vaan he yrittävät olla mahdollisimman huomaamattomina. Lisäksi lapsi voi kärsiä syömisvaikeuksista, unihäiriöistä tai yökastelusta. Nämä kaikki oireet voi liittyä myös muihin tilanteisiin, mutta oireet antavat aina syytä lisäselvittelyyn. (Mäki, Taskinen & Tamminen 2013.)

Kaltoinkohtelun tilanne maahanmuuttajaperheissä

Kääriäisen ym. (2010) tekemän tutkimuksen mukaan maahanmuuttajalapsiin ja -nuoriin kohdistuu kaikkia tarkastelevana olleita rikoksia (kaltoinkohtelukokemukset rikoksina, kaltoinkohtelu kotona ja ikätovereiden välinen kaltoinkohtelu) enemmän kuin kantasuomalaisiin. Tutkimuksessa on vertailtu ulkomaalaistaustaisten ja suomalaislasten kokemuksia kaltoinkohtelusta vuonna 2008 tehdyn tutkimuksen (Ellonen ym.) pohjalta. Tilastollisesti ero on merkitsevä myös pahoinpitelyiden ja uhkausten

kohdalla. On havaittu, että maahanmuuttajataustaisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuva kaltoinkohtelu on vakavampaa kuin muihin lapsiin ja nuoriin kohdistuva kaltoinkohtelu. Lisäksi tekijänä on ollut useammin tuntemattomat kuin kantasuomalaislapsiin kohdistuvassa kaltoinkohtelussa. Tämä viittaa siihen, että ainakin osa kaltoinkohtelusta johtuu rasismista ja muukalaisvihamielisyydestä. (Kääriäinen, Ellonen, Peutere & Sariola 2008, 170.)

Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajalapsiin kohdistuu enemmän myös vanhempien taholta tulevaa kaltoinkohtelua kuin suomalaislapsiin. Lisäksi maahanmuuttajalapset näkevät useammin äitiinsä kohdistuvaa väkivaltaa. Maahanmuuttajaperheet ovat monella tapaa valtaväestöä heikommassa asemassa yhteiskunnassa. Myös kulttuuriseikat, jotka vaikuttavat lasten kasvatukseen ja sukupuolten välisiin suhteisiin, voivat selittää maahanmuuttajaperheissä tapahtuvaa kaltoinkohtelua. Useissa maissa esimerkiksi lasten lyöminen on sallittua, mutta Suomen lain mukaan kuritusväkivalta on rikos. (Kääriäinen ym. 2008, 171.)

Ympärileikkaus

Suomeen on jo 1990-luvulta lähtien tullut turvapaikanhakijoita ja pakolaisia, joiden kulttuuriin kuuluu lasten ympärileikkaus. Voimassa olevan lainsäädännön sekä kansainvälisten sopimusten kannalta ympärileikkaukset ovat ongelmallisia, sillä ne täyttävät rikoslain määritellyn pahoinpitelyn tunnusmerkit. Suomessa ei ole selvää lainsäädäntöä poikien ympärileikkauksesta. (Soisalo 2012, 177.)

Tyttöjen ympärileikkaus on alun perin afrikkalainen perinne, jota on jo harjoitettu yli 2000 vuotta sitten. Arvioiden mukaan Afrikassa on noin 91,5 miljoonaa ympärileikattua tyttöä. Suurin osa ympärileikatuista naisista asuu Afrikan ja Lähi-idän maissa. Euroopassa on noin puoli miljoonaa ympärileikattua naista ja tyttöä, ja noin 180 000 tyttöä, joilla on riski joutua ympärileikatuiksi. (Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016, 14.)

Tyttöjen ympärileikkaus eli sukuelinten silpominen on yksi väkivallan muoto, joka loukkaa naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksia. Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelman tarkoituksena on luoda pysyviä rakenteita ympärileikkauksen estämiseksi. Pää tavoitteena on estää tyttöjen ympärileikkaukset Suomessa, sekä lisätä jo ympärileikattujen naisten elämänlaatua ja hyvinvointia. (Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016, 3.) Tyttöjen ympärileikkaus liitetään usein kunniaväkivaltaan, jolla tarkoitetaan perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa väkivaltaa. (Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016, 11.)

Länsimaissa tyttöjen ympärileikkaus on usein kielletty joko erillisillä lailla tai sitten siihen sovelletaan jo olemassa olevaa lainsäädäntöä, kuten esimerkiksi rikoslakeja. Suomen rikoslain mukaan henkilö, joka tekee toiselle väkivaltaa tai vahingoittaa terveyttä tai aiheuttaa toiselle kipua, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen (L 20.5.2011/540). Mikäli pahoinpitelyssä aiheutuu toiselle vaikea vamma, vakava sairaus tai teko on kokonaisuutena törkeä, on kyseessä silloin törkeä pahoinpitely. Myös ulkomailla tehty ympärileikkaus on kiellettyä, kun se kohdistuu Suomeksi kansalaiseen tai Suomessa pysyvästi asuvaan. Suomessa asuvan henkilön vieminen ympärileikkaukseen ulkomaille on siis rangaistava teko. (Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016, 18-19.)

Poikien uskonnollisella ympärileikkauksella on ikivanha historia, joka tulee Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan kulttuureista (Pakaslahti 2005). Poikien ympärileikkaus voi olla lääketieteellisiin, uskonnollisiin tai kulttuurisiin syihin perustuva toimenpide. Suomessa poikien ympärileikkauksia tehdään vuosittain noin 2000, joista noin 400 on tehty uskonnollisista syistä. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 79.)

Pojille ei-lääketieteellinen ympärileikkaus voidaan Suomessa tehdä alle 18-vuotiaalle tietyn edellytyksin. Ohjeistuksen mukaan ympärileikkauksen saa tehdä vain laillistettu lääkäri. Lääkärin on ennen leikkausta annettava riittävät tiedot operaatiosta

ympärileikattavan huoltajille. Huoltajien on annettava kirjallinen suostumus. Jos lapsella on kaksi huoltajaa, tarvitaan molempien suostumus. Ympärileikkausta ei saa tehdä pojan ilmaiseman tahdon vastaisesti, jos hän kehitystason ja iän perusteella kykenee ymmärtämään leikkauksen merkityksen. Lisäksi ohjeen mukaan ympärileikkauksessa on käytettävä kivunlievitystä ja ympärileikkaus on suoritettava steriileissä olosuhteissa. (STM:n ohje poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta 2015)

2.5 Vanhemmuus

Vanhemmuus on läheinen ja merkityksellinen ihmissuhde, joka vallitsee kahden eri sukupolvea olevan ihmisen välillä. Vanhemmaksi kasvaminen on prosessi, johon liittyy monenlaisia kehitystehtäviä. Vanhemmuus muuttuu elämän aikana, eikä siihen synnytä. Vanhemmuus rakentuu keskinäisen kiintymyksen ja vuorovaikutuksen varaan. (Laakkonen 2010, 16.)

Vanhempien tulee luoda lapsen elämään järjestystä asettamalla lapselle rajoja. Lisäksi vanhempien tulee huolehtia, että lapsi solmii sosiaalisia kontakteja sekä tapaa muita ihmisiä. Näin lapselle kehittyy vahva perusturvallisuus, joka onkin erityisesti psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen kulmakivi. (Laakkonen 2010, 20.) Vuorovaikutus, jossa lapsi saa vanhemmiltaan huolenpitoa, ohjausta ja rakkautta, on lapsen kehityksen ja kasvun perusta. Lisäksi lapsen hyvinvointi riippuu hänestä huolehtivien aikuisten hyvinvoinnista. Tämän takia on tärkeää, että vanhempia tuetaan kasvatustehtävässään. (Vesterlin 2007, 6.)

Turvallinen kiintymyssuhde

Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Lisäksi lapsi saa sen kautta voimavaroja ja malleja omiin tulevaisuuden ihmissuhteisiinsa. Turvallinen kiintymyssuhde muodostuu itsestään, vaan se kehittyy lapsen kokemien turvallisten ihmissuhteiden kautta. Näissä ihmissuhteissa lapsen tulee kokea saavansa turvaa hänen hetkellä. (Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen n.d.)

Jo syntyessään ihmisellä on biologinen valmius kiintyä niihin henkilöihin, jotka suojelevat ja hoitavat häntä (Psouni 2005, 19). Hyvän kehityksen perusta on se, että pienellä lapsella tulee olla mahdollisuus muodostaa kiintymyssuhde muutamaan henkilöön. Kiintymyssuhde syntyy vähitellen lapsen kehittymisen kautta. Turvallinen ja turvaton kiintymys vierittää vastuun onnistumisesta aikuiselle. Turvallisessa suhteessa aikuinen on onnistunut tehtävässään ja turvattomassa suhteessa epäonnistunut osittain tai kokonaan. (Rusanen 2011, 57-58.)

Turvallisesti kiintynyt lapsi ottaa helposti kontaktia vanhempaan. Lisäksi lapsi kykenee hakemaan tukea stressitilanteissa hänelle tärkeältä aikuiselta. Lapsi käyttää vanhempansa turvallisuuden perustana. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tulisi tuottaa molemmille iloa. Turvallisesti kiinnittyneet lapset kykenevät tasapainoiseen emotionaaliseen ilmaisuun, eli he ilmaisevat tunteitaan avoimesti ja tilanteen nähden sopivasti ja ymmärrettävästi. Heillä on myös monipuoliset taidot ratkaista erilaisia konfliktitilanteita ja he ovat lisäksi vähemmän aggressiivisia kuin turvattomasti kiinnittyneet lapset. (Rusanen 2011, 63-64.)

Vanhemman tärkein tehtävä onkin vastata lapsen tarpeisiin ja mahdollistaa lapsen kiinnittyminen vanhempaan. Lapsi tarvitsee vanhemman, joka huolehtii hänen tarpeistaan ja antaa hänelle rakkautta. Vanhemman ja lapsen välistä turvallista kiintymystä vahvistaa vanhemman johdonmukaisuus lapsen tarpeisiin vastaamisessa. Jo syntymästään alkaen lapsi hakee vanhemmasta turvaa ja oppii hoivaavan ja turvallisen aikuisen kautta luottamaan itseensä. Lisäksi luottamuksen kautta lapsen itsetuntemus vahvistuu ja sen myötä hän kokee itsensä kyvykkääksi, arvokkaaksi, tuntevaksi ja itsenäiseksi ihmiseksi. (Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen n.d.)

Vanhemman psyykinen hyvinvointi vaikuttaa kykyyn tunnistaa lapsen tarpeet ja kykyyn sitoutua lapseen emotionaalisesti. Esimerkiksi vanhemman stressi vaikuttaa lapsen psyykkiseen hyvinvointiin ja kiintymyssuhteen kehittymiseen. Vanhempien

parisuhteella on myös suuri merkitys lapsen kehitykseen. Vanhempien parisuhteen tukeminen onkin myös lapsen tukemista. Vanhemmuutensa tueksi vanhemmat tarvitsevat hyviä, läheisiä ja tukevia ihmissuhteita, jotka vahvistavat vanhempien voimavaroja. Tätä kautta vanhempi-lapsi-kiintymyssuhteet lujittuvat. (Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen n.d.)

Kulttuurin vaikutus vanhemmuuteen

Kulttuuriset arvot ja tavat, perheen kehitysvaiheet ja muutokset sosiaalisissa tai taloudellisissa rakenteissa muovaavat vanhemmuutta ja tekevät siitä omanlaisen. Maahanmuuttajaperheiden kohdalla muutoksia ilmenee paljon ja vanhemmuutta koetellaankin siten monelta eri taholta. Esimerkiksi ydinperhemalli eri kulttuureissa saattaa erota hyvinkin paljon toisistaan. (Jokela 2005, 39.) Monikulttuurisuus lisääntyy myös kaksikulttuuristen parisuhteiden ja avioliittojen myötä (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 76).

Kulttuurien eroavaisuus lisää muutoksia perheeseen, sillä maahanmuuton seurauksena usein isovanhemmat ja muut sukulaiset jäävät kotimaahansa. Esimerkiksi perheen intimitietin ja yksityisyyden häviäminen ja kasvatusvastuun jakaminen uuden yhteiskunnan kanssa saattaa olla maahanmuuttaja vanhemmille hyvinkin uusi asia. Maahanmuuttajaperheissä kasvatus ei siis ole enää välttämättä vain vanhempien asia, vaan valtio ja kunnan viranomaiset ottavat osaa siihen. Lasten ja vanhempien välistä suhdetta säädellään paljon juuri lain avulla sekä valtion terveys-, sosiaali- ja perhepoliittisin toimenpitein. (Jokela 2005, 40–45.)

Lapset oppivat vanhemmiltaan ja huoltajiltaan erilaisia kulttuurillisia käyttäytymismalleja ja -sääntöjä. Kulttuurisia eroavaisuuksia tulee esimerkiksi tasa-arvoisuudessa, avioliiton merkityksessä, perhesuunnittelussa, naisten palkkatyössä käymisessä ja lasten kasvatuksessa sekä kodin hoidossa. Maahanmuuttajavanhempien kasvatuskäytännöissä vaikeuksia saattaa ilmetä erityisesti rajojen asettamisessa. Eri kulttuurin

omaavan voi olla hankala ymmärtää, että suomalaisessa yhteiskunnassa esimerkiksi ruumiillista kurittamista ei hyväksytä. (Jokela 2005, 40-42.)

Roolirakenne perheen sisällä voi muuttua olosuhteiden muutosten seurauksena täysin uudella tavalla. Isä on usein ollut perheen pääasiallinen elättäjä, mutta maahanmuuton takia rooli voi muuttua ja samalla myös hänen auktoriasemansa voi heikentyä. Tällöin taas naisen ja äidin rooli lasten kasvattajana ja kodinhoitajana voi muuttua työssäkäynniksi. Maahanmuuttajanaiset ovat kuitenkin suuremmassa vaarassa syrjäytyä kuin miehet. Usein vastuu lapsista ja kodista on naisen vastuulla ja monien Suomeen saapuvien maahanmuuttajaryhmien lähtömaissa naisen rooli on hyvinkin perinteinen. Näissä tapauksissa naisen ja tyttärien asema on selvästi alhaisempi kuin miespuolisten jäsenten. Tällöin suomalainen itsenäinen ja tasa-arvoinen naismalli saattaa olla vaikea hyväksyä maahanmuuttajaperheeseen. (Jokela 2005, 32-33.)

2.6 Tunne- ja turvataidot lapsen kasvun tukena

Tunne- ja turvataidot ovat taitoa pitää huolta itsestä ja omasta turvallisuudesta sekä taitoa toimia itseä suojelevalla tavalla kiusaamisen, alistamisen, väkivallan, houkuttelun sekä seksuaalisen hyväksikäytön ja ahdistelun tilanteissa. Turvataitojen hallinta edellyttää tietoisuutta oikeudesta kunnioittavaan kohteluun sekä oikeudesta olla olemassa ja rakastettu. Se vaatii myös tietoutta oman kehon itsemääräämisoikeudesta ja oikeudesta fyysiseen koskemattomuuteen. Jokaisella lapsella tulee olla myös turvallinen aikuinen saatavilla, jolta hän saa tarvitsemaansa tukea. (Lajunen & Valkama 2013.)

Turvataitokasvatuksella vahvistetaan lapsen omia voimavaroja ja selviytymiskeinoja, taitoja puolustaa itseään ja pitää huolta rajoistaan. Tunne- ja turvataitokasvatus rohkaisee lasta kertomaan huolistaan aikuisille ja sen myötä myös aikuiset tulevat herkemiksi havaitsemaan lapsen huolenaiheita ja pahoinvointia. (Turvataitokasvatus, 2015.) Tunne- ja turvataitokasvatus ei ole kuitenkaan vain selviytymiskeinojen

oppimista, vaan laaja-alaista lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemista (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015, 11.)

Tunne- ja turvataitokasvatuksella pyritään ehkäisemään lapsen kohdistuvaa kaltoin-kohtelua ja väkivaltaa lapsen turvallisuuden ja toimijuuden kokemusta vahvistamalla. Vastuu lapsen hyvinvoinnista on kuitenkin aina aikuisilla, erityisesti lapsen lähipiirissä olevilla. On erityisen tärkeää, että lapsen ympärillä olevat aikuiset osoittavat välittämistä, kiinnostusta ja huolenpitoa lasta kohtaan. Lisäksi on tärkeää, että aikuiset käyvät keskustelua lapsen suojaamisesta vahingoittavilta ja mieltä järkyttäviltä kokemuksilta sekä sopivat yhdessä elämisen rajoista ja pelisäännöistä. Yhteisöllisyys ja yhteistyö ovatkin tärkeitä tunne- ja turvataitokasvatuksen periaatteita. (Lajunen ym. 2015, 11.)

Lapsen ikä ja kehitystaso tulee huomioida turvataitoteemojen valitsemisessa. Lähtökohtana ovat lapsen omat kokemukset, tarpeet ja ajankohtaiset kiinnostuksen kohteet ja kysymykset. Tunne- ja turvataitokasvatuksen tulee olla lapsilähtöistä ja lapsen osallisuutta vahvistavaa. (Lajunen ym. 2015, 18.)

Tunne- ja turvataitokasvatus edistää lapsen itsearvostusta, itsetuntemusta, itseluottamusta, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä hyviä ihmissuhteita. Lisäksi se kannustaa lapsia peloissaan ja huolissaan kääntymään turvallisen aikuisen puoleen. Lapsen on nähtävä itsensä arvokkaana, hyvän kohtelun ja huolenpidon arvoisena, jotta hän käytännössä alkaisi soveltaa oppimiaan turvaohjeita. (Lajunen ym. 2015, 11)

Lapsen on myös opittava tunnistamaan tunteita ja huomioimaan niitä. Tunteet auttavat esimerkiksi tietämään, milloin hän on turvassa ja milloin uhattuna. Lapsi tarvitsee myös rohkaisua siihen, että hänellä on oikeus kuunnella itseään ja toimia itseään suojelevasti ja apua aikuisilta pyytäen. Hyvät vuorovaikutustaidot auttavat lasta solmi-maan ja ylläpitämään hyviä ihmissuhteita. (Lajunen ym. 2015, 11.)

Lapselle tulee opettaa, että tunteita saa ilmaista. Lasta tulee tukea selviämään tunteissa ja nimeämään eri tunteet. Vanhemman ei tulisi vaatia lasta peittämään tai tukahduttamaan tunteitaan. Myös lapsen tunteet ovat oikeita, eikä niitä tule vähätellä. Lapsen ahdistukseen tai pohdintoihin tulee reagoida ja selvittää lapsen kanssa, mistä tunteet johtuvat. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2012.) Lapsi usein purkaa kokemuksiaan ja tunteitaan esimerkiksi leikeissään. Vanhemman tulisi etsiä ratkaisuja umpikujalta vaikuttaviin tilanteisiin yhdessä lapsen kanssa. Jos lapsi ei pysty ottamaan vastaan pinnallista lohdutusta, vanhemman tulee huolehtia lapsen perustarpeista ja säilyttää oma uskonsa paremmasta. (Huttunen 2015.)

Vanhempien on hyvä muistaa, että yhteiset hetket vanhempien kanssa ovat lapselle onnellisimpia hetkiä. Läheisissä ihmissuhteissa lapsi oppii, kuinka toisia kohdellaan ja kuinka toisiin ihmisiin tulisi suhtautua. Vanhempien tulee antaa lapselle tilaa omalle tunteiden ilmaisulle ja antaa lapsen tehdä itselleen mieluisia asioita. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2012.)

Tunne- ja turvataitoihin kuuluu myös kiusaamisen tunnistaminen ja ehkäisy. Kiusaaminen on toistuvaa tahallista toisten ihmisen tai ryhmän satuttamista. Kiusaamistilanteessa yleensä kiusattu on heikommassa asemassa kuin kiusaaja. Kiusaamisella on monia muotoja kuten fyysinen kiusaaminen, verbaalinen kiusaaminen, emotionaalinen kiusaaminen ja nettikiusaaminen. Kiusaaminen liittyy usein erilaisuuteen. On tärkeää kuitenkin tärkeää erottaa kiusaaminen erimielisyyksistä, joissa kumpikin osapuoli on mukana. (What is bullying n.d)

Kiusaamisen tunnistaminen on tärkeää. Nuoremmat lapset kertovat vanhempia lapsia herkemmin aikuiselle kiusaamisesta (Kumpulainen 2013). Kiusaamista voidaan epäillä käytöksessä ja kehonkielessä tapahtuvien muutosten perusteella. Näitä muutoksia ovat esimerkiksi selittämättömät vammat, kadonnut tai rikkiäinen omaisuus, huono itsetunto, kaverit vähenevät, pidättyneisyys sosiaalisissa tilanteissa, käytöksen muutokset, univaikeudet tai itsetuhoinen käytös. Suhtautuminen kouluun voi myös

muuttua kiusaamisen takia. Kiusattu lapsi voi esimerkiksi teeskennä olevansa sairas, ei halua mennä kouluun tai hänen koulumenestyksensä heikentyy. (The signs of bullying, n.d)

Ikätovereiden käsitys kiusatusta alkaa muuttua kielteiseen suuntaan kiusaamisen toistuessa, minkä vuoksi varhainen puuttuminen on tärkeää. Yhteinen keskustelu kiusaajan ja kiusatun perheiden kesken on hyvä tapa puuttua kiusaamiseen. Kiusattu tarvitsee aikuisen tukea ja jopa ammattiauttajan apua, mutta myös kiusaaja saattaa tarvita apua. (Kumpulainen 2013.)

3 Opinnäytetyön toteuttamisprosessi

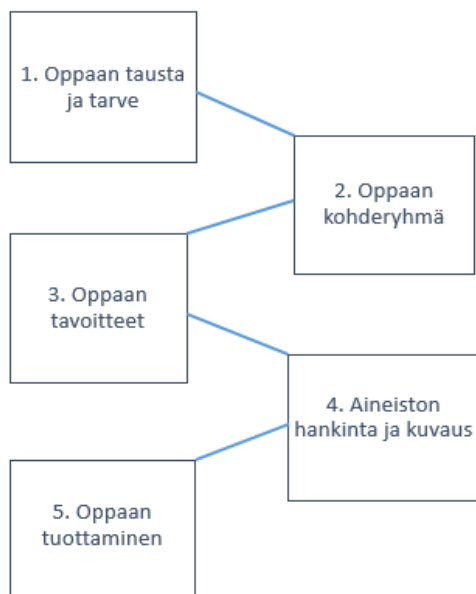
3.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellista kehittämistoimintaa. Kehittämistoiminta on keskeinen osa nykypäivän työelämää. Käsitteet kehittämistoiminnasta vaihtelevat suuresti. Kehittämistoiminnasta voidaan puhua muun muassa tuotekehityksen, palvelujen kehittämisen, työyhteisöjen kehittämisen ja oman työn kehittämisen yhteydessä. (Rantanen & Toikko n.d, 1-2.)

Kehittämistoiminnan kohdalla ensisijaisena tavoitteena on jonkin aineellisen tai aineettoman tuotteen kehittäminen. Kehittämistoiminta voi kohdistua myös organisaation rakenteisiin tai työyhteisön toimintaan. Kehittämistyössä toiminnan avulla pyritään tiettyyn tavoitteeseen. Tavoitelähtöisyys ohjaa kehittämistoimintaa. (Rantanen & Toikka n.d, 3-4.)

Tämä opinnäytetyö on tuotettu tutkimukselliselle kehitystoiminnalle tyypillisen rakenteen mukaisesti. (Kuvio 4) Tutkimuksellisen kehittämistyön rakenteen mukaisesti ensin on määritetty oppaan tausta ja tarve. Oppaan taustalla on

toimeksiantaja ja sen tarve kyseiselle oppalle. Toimeksiantaja on tarvinnut oppaan maahanmuuttajalasten vanhemmille ja oppaan laatijat ovat rajanneet kohderyhmän 3-12 vuotiaiden maahanmuuttajalasten vanhempiin. Oppaalle on laadittu tavoitteet teoreettisten lähtökotien ja toimeksiantajan toiveiden mukaisesti. Opinnäytetyössä on myös kuvattu aineisto sekä sen hankinta ja lopuksi raportoitu oppaan tuottaminen.

Kuvio 4 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi

3.2 Oppaan tausta ja tarve

Kaikissa kehittämistoiminnoissa tarvitaan taustaselvityksiä. Niillä pyritään varmistamaan, että kehittämistoiminta on tarkoituksenmukaista. (Silfverberg n.d, 19.) Kehittämistoiminnan tausta ja tarve tulisi kuvata toiminnan alussa selkeästi. Taustaselvityksessä kuvataan, kenen toimesta ja miksi toiminta on aloitettu. (Silfverberg n.d, 37.)

Opas toteutetaan yhdessä Mauste-hankkeen kanssa. Se on Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Savonia-ammattikorkeakoulun yhteinen hanke, jossa on lisäksi mukana

laaja maahanmuuttajien kanssa työskentelevä sosiaali- ja terveysalan sekä opetusalan ammattilaisten verkosto Jyväskylässä ja Kuopiossa. Mauste-hanke on kaksivuotinen (2015-2016) ja rahoitus tulee sosiaali- ja terveysministeriön terveyden edistämisen määrärahoista. (Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistämisen n.d)

Mauste-hankkeen tavoitteena on ennaltaehkäistä maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden ongelmia tehostamalla ammattilaisten monikulttuurista seksuaaliterveyden osaamista. Lisäksi pyritään kaventamaan väestöryhmien välisiä terveyseroja vahvistamalla maahanmuuttajien seksuaaliterveyden tietoja ja taitoja sekä turvataito-osaamista. Hankkeen tavoitteena on myös lisätä maahanmuuttajien seksuaaliterveyspalvelujen käyttöä. (Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistäminen n.d)

Tarve tälle oppaalle tuli Mauste-hankkeelta. Maahanmuuttajille suunnattuja oppaita on kovin vähän. Maahanmuuttajille suunnatut oppaat ovat kuitenkin tärkeitä, koska oppaiden avulla he saavat tietoa, joka edesauttaa heidän integroitumistaan Suomeen. Tunne- ja turvataito oppaita on tehty aikaisemmin kantaväestölle, mutta maahanmuuttajille tarkoitettua tunne- ja turvataito opasta ei ennestään ole.

3.3 Oppaan kohderyhmä

Oppaan kohderyhmänä ovat maahanmuuttajavanhemmat, joille opas on suunnattu lasten turvataitokasvatuksen tueksi. Kohderyhmänä ovat myös maahanmuuttajavanhempien lapset, joiden turvataitokasvatusta edistetään oppaan avulla. Kohderyhmäämme sisältyy lapsuuden eri kehitysvaiheet leikki-ikäisestä kouluikäiseen eli 3-12 vuotiaat.

3.4 Oppaan tavoitteet

Jokaisella tutkimuksellisella kehittämistoiminnalla on omat, juuri sitä määrittelevät tavoitteet. Niillä kuvataan sitä muutosta, joka kehittämistoiminnalla pyritään aikaansaamaan sen hyödynsaajien kannalta. Tavoitteiden tulee olla selkeät ja realistiset. Lisäksi ne kuvaavat sitä muutosta, johon pyritään. (Silfverberg n.d, 6-7.)

Tavoitteet voidaan jakaa kehitystavoitteisiin ja välittömiin tavoitteisiin. Kehitystavoite kuvaa hankkeella tavoiteltavaa pitkän ajan muutosvaikutusta ja se on tavoite, jonka toteutumista hanke edistää. Kehitystavoite on hankkeen toteuttamisen perusta ja lisäksi se kuvaa muutosta tärkeimmän hyödynsaajaryhmän kannalta. Kehitystavoitteen on oltava selkeä. Välittömät tavoitteet taas kuvaavat suunnitteilla olevan hankkeenvaiheen konkreettista lopputulosta. Välitön tavoite siis määritellään tavoiteltavana lopputilanteena. Kehitystavoitteen ja välittömien tavoitteiden tulee olla järkevässä suhteessa toisiinsa. (Silfverberg n.d, 40-41.)

Oppaan kehitystavoitteena on, että maahanmuuttajavanhemmat osaavat opettaa lapsiaan käyttämään tunne- ja turvataitoja. Kehitystavoitteena on myös, että maahanmuuttajalapsen osaavat ehkäistä uhkaavia tilanteita ja toimia niissä.

Välittömät tavoitteet:

1. Maahanmuuttajavanhemmat tulevat tietoisiksi lasten tunne- ja turvataidoista.
2. Maahanmuuttajavanhemmat tulevat tietoisiksi lapsen oikeuksista, vanhemmuudesta ja parisuhteen merkityksestä turvalliseen lapsuuteen.
3. Maahanmuuttajavanhemmat tulevat tietoisiksi, kuinka voivat tukea lapsen itsetuntoa.
4. Maahanmuuttajavanhemmat ymmärtävät, mitä on lapsen kaltoinkohtelu, miten sen tunnistaa ja miten tulisi toimia kohdatessaan kaltoinkohtelua.

3.5 Aineiston hankinta ja kuvaus

Tietoa on haettu sekä järjestelmällisen tiedonhaun kautta että manuaalisesti. Lähde-
teitä on haettu myös muiden tutkimusten lähdeluetteloista. Lisäksi yhteistyökump-
panit ovat antaneet vinkkejä hyödyllisistä lähteistä.

Suomenkielisinä hakusanoina on käytetty käsitteitä maahanmuuttaja, pakolainen,
turvapaikanhakija, maahanmuuttajaperhe, lapsen oikeudet, lainsäädäntö, vanhem-
muus, kasvatusta, kasvatuskulttuuri, tutkimuksellinen kehittämistoiminta sekä tunne-
ja turvataidot. Suomenkielisinä hakulausekkeina on käytetty lapsi ja kehitys, lapsi ja
seksuaalinen kehitys, lapsi ja kaltoinkohtelu sekä vanhemmuus ja kulttuuri. Englan-
ninkielisinä hakusanoina on käytetty: maltreatment, childhood, parenting ja bullying.
Lisäksi englannin kielisinä hakulausekkeina on käytetty: child and maltreatment, child
and sexual abuse sekä child neglect and abuse. Tiedonhaku tehtiin tietokannoista:
Medic, Chinal, Google Scholar, Terveystietä, Käypähoito, JaNet ja Google.

Opinnäytetyön aineiston hankinnassa on huomioitu luotettavuus ja näyttöön perus-
tuttavuus. Aineiston hankinnassa on käytetty monipuolisesti erilaisia tietokantoja ja ai-
neisto koostuu tutkimuksista, artikkeleista, hoitosuosituksista, laeista, oppaista sekä
liittojen sekä virastojen internetsivustoista. Oppaassa on käytetty yhteistyökumppa-
nin suosituksesta kuvituksena Papunet -sivuston kuvia. Papunetin sivusto sisältää
materiaalia selkeään ja helposti saavutettavaan viestintään. Lisäksi oppaassa on teh-
täviä, joita on sovellettu Tunne- ja turvataitoja lapsille –kirjasta.

3.6 Hyvä opasmateriaali

Monipuolinen terveyden edistämisen laajan näkökulman mukainen aineisto kosket-
taa ihmisen hyvinvointia, elämää ja päätöksiä käsitteleviä tekijöitä. Terveyden edistä-
miseen sisältyy aina voimavara- ja lähestymistapa. Lukijalla on siis mahdolli-
suus oivaltaa tai löytää materiaalin avulla erilaisia ratkaisumalleja omaan

tilanteeseensa. Hyvän terveysaineiston tavoitteena voidaan pitää sitä, että aineisto vastaa tavoitellun kohderyhmän sen hetkisiä tarpeita. Lisäksi terveyttä edistävä aineisto tukee yksilöitä ja ryhmiä oman ja yhteisön terveyden kannalta myönteiseen käyttäytymiseen. Voimavaralähtöistä lähestymistapaa sisältävät aineistot auttavat ymmärtämään ja kannustavat yksilön omia mahdollisuuksia. Lisäksi ne lisäävät ymmärrystä terveyttä vahvistavien ja tukevien tekijöiden vaalimisen tärkeydestä. (Rouvinen-Wilenius 2008, 3.)

Terveysaineiston laatukriteereiden tarkoituksena on toimia terveysaineiston kehittämisen ja arvioinnin välineenä, parantaa terveysaineiston laatua ja tukea terveysaineiston johdonmukaista arviointia. Hyvälle terveysaineistolle on kehitetty seitsemän eri standardia (Kuvio 3).

- Terveyden edistämisen näkökulmien esittäminen:**
1. Aineistolla on selkeä ja konkreettinen terveys-/hyvinvointitavoite
  2. Aineisto välittää tietoa terveyden taustatekijöistä
  3. Aineisto antaa tietoa keinoista, joilla saadaan elämäntiloissa ja käyttäytymisessä muutoksia
  4. Aineisto on voimaannuttava ja motivoi yksilöitä/ryhmiä terveyden kannalta myönteisiin päätöksiin
- Aineiston sopivuus kohderyhmälle:**
5. Aineisto palvelee käyttäjäryhmän tarpeita
  6. Aineisto herättää mielenkiinnon ja luottamusta sekä luo hyvän tunnelman
  7. Aineistossa on huomioitu julkaisuformaatin, aineistomuodon ja sisällön edellyttämät vaatimukset

Kuvio 5 Rouvinen-Wilenius 2008, 9.

3.7 Oppaan tuottaminen

Opinnäytetyöprosessi on aloitettu syyskuussa 2015 aiheen valinnalla. Aihe on valittu toimeksiantajan toiveen mukaan ja oppaan tuottamisen aikana on kuunneltu sen tarpeita ja toiveita. Opinnäytetyön tuottamisprosessi on koostunut suunnitelma-, toteutus- ja arviointivaiheesta. Suunnitelmavaiheessa on määritetty oppaan tarve ja tausta, koostettu teoreettiset lähtökohdat sekä määritetty oppaan tavoitteet. Tammi-kuuhun 2016 asti on työstyetty teoreettisia lähtökohtia, joiden perustalta oppaan koostaminen on aloitettu helmikuussa 2016.

Toteutusvaiheessa on koostettu opas. Oppaan laatiminen on pohjautunut terveysaineiston laatukriteereihin. Sitä laadittaessa on huomioitu sekä terveyden edistämisen näkökulmien esittäminen että aineiston sopivuus kohderyhmälle. Oppaalle on asetettu tavoitteet ja kohderyhmä ennen kuin sitä on alettu tuottamaan ja ne on huomioitu koko oppaan tuottamisprosessin ajan. Lisäksi oppaan sisältöön on vaikuttanut paljon toimeksiantajan toiveet ja tarpeet. Oppaan sisältöä lähdettiin suunnittelemaan teoreettisten lähtökohtien pohjalta. Opas sisältää tiivistetysti ja selkokielisesti tärkeimmät asiat teoreettisista lähtökohdista.

Sisällön tuottamisen jälkeen alettiin miettiä oppaan ulkoasua ja kuvitusta. Oppaan ulkomuodosta haluttiin saada miellyttävä ja selkeä. Oppaaseen valittiinkin mahdollisimman neutraali väritys. Lisäksi kuvitukseen panostettiin ja siihen valittiinkin selkeitä ja yhdenmukaisia kuvia. Kuvitus on peräisin Papunet-verkkosivuilta, joiden kuvamateriaali on vapaasti käytettävissä. Oppaaseen on myös piirretty itse kuvia aineiston pohjalta. Kuvituksesta haluttiin värillinen, jotta kuvat erottuvat pohjasta mahdollisimman hyvin ja opas olisi houkuttelevan näköinen. Fontiksi valittiin Calibri ja fonttikoko tekstissä on 12.

Hirsjärven ym. (2007) mukaan kirjoitusprosessin aikana olisi tärkeä saada ohjaajan ja toisten opiskelijoiden palautetta useissa eri vaiheissa. Palautetta on saatu useampaan kertaan, kun opinnäytetyön etenemistä tahdittivat seminaarit. Ohjaajien, toisten opiskelijoiden ja toimeksiantajan palautteen perusteella opinnäytetyötä on muokattu ja viety eteenpäin. Arviointivaiheessa palautetta on saatu edellä mainittujen tahojen lisäksi oppaan kohderyhmään kuuluvalta henkilöltä ja tämän palautteen perusteella on tehty viimeisimmät muokkaukset.

4 Pohdinta

4.1 Oppaan arviointi

Oppaan laadinnassa on huomioitu terveysaineiston laatukriteereiden mukaisesti terveyden edistämisen näkökulmien esittäminen sekä aineiston sopivuus kohderyhmälle. Oppaalle on luotu konkreettiset tavoitteet, joilla pyritään maahanmuuttajalasten hyvinvointiin. Oppaassa on käsitelty lapsen kehityksen kannalta tärkeitä asioita, kuten vanhemmuutta, kiintymyssuhdetta, lapsen oikeuksia, kaltoinkohtelua sekä tunne- ja turvataitoja. Koottu tietopohja oppaalle on laaja, mutta kansainvälisiä lähteitä olisi voinut hyödyntää enemmän.

Oppaan avulla vanhemmat tulevat tietoisiksi, kuinka he voivat tukea lapsensa kasvua ja kehitystä sekä kunnioittaa lapsen oikeuksia. He myös saavat tietää tunne- ja turvataidoista. Vielä informatiivisemmin voisi kuitenkin tulla esille, miten vanhemmat onnistuvat edellä mainituissa asioissa. Oppaassa on myös huomioitu yhteistyökumppaninkin toivoma voimavaralähtöisyys ja pyritty siihen, ettei oppaasta tule sävyltään liian negatiivinen.

Oppaan aineistoa suunniteltaessa on kuunneltu yhteistyökumppanin toiveita siitä, millaista sisältöä oppaaseen tuotetaan. Voimavaralähtöisyyden lisäksi Mauste-hanke

on toivonut ensisijaisesti selkokielistä opasta, jossa korostuvat lapsen oikeudet ja tunne- ja turvataidot, mutta myös lapsen kaltoinkohtelu. Lisäksi hankkeen yhteys- henkilöiden mukaan kohderyhmälle olisi hyväksi runsas kuvitus, johon on panostettu. Oppaasta olemme saaneet palautetta myös oppaan kohderyhmään kuuluvalta henkilöltä, joka on arvioinut sekä sisältöä että selkokielisyyttä ja opasta on muokattu hänen palautteensa mukaan.

Oppaan kehitystavoitteen toteutuminen pystytään arvioimaan vasta pidemmän ajan kuluttua. Tunne- ja turvataidoista oppaassa on hyvin informaatiota, mutta siihen, miten vanhemmat tätä tietoa voivat hyödyntää olisi voinut paneutua enemmän. Opas edesauttaa myös kotoutumista, kun maahanmuuttajat saavat tietoa lapsiin liittyvistä laeista ja käytänteistä Suomessa. Tämä vähentää epätasa-arvoa maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten välillä sekä edesauttaa integroitumista.

Oppaasta onnistuttiin saamaan selkeä ja helppolukuinen. Ulkoasu on miellyttävä ja runsas kuvitus helpottaa lukijaa hahmottamaan asioita. Oppaasta onnistuttiin saamaan myös sopivan pituinen. Lisäksi opas on osallistava, sillä se sisältää tehtäviä vanhemmille ja lapsille.

4.2 Luotettavuus ja eettisyys

Kaiken tieteellisen toiminnan ydin on eettisyys. Työssä on pyritty noudattamaan sovellettuna eettisten vaatimusten kriteerejä. Kriteereissä vaaditaan kiinnostusta, tunnollisuutta, rehellisyyttä, vahingon välttämistä, ihmisarvon kunnioitusta, sosiaalista vastuuta, ammatinharjoituksen edistämistä ja kollegiaalista arvostusta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 172.)

Tiedonhankinnassa on paneuduttu tunnollisesti aiheeseen, jotta hankittu tieto olisi mahdollisimman luotettavaa. Tämä on vaatinut myös aitoa kiinnostusta aiheeseen.

Työssä on vältetty tuottamasta vahinkoa ja kunnioitettu ihmisarvoa. Kaikissa työnvaiheissa rehellisyyttä on pidetty ensiarvoisen tärkeänä.

Lähteitä valittaessa ja niitä tulkittaessa on pyrittävä kriittisyyteen. Ennen varsinaista lukemista ja muistiinpanojen tekemistä on hyvä kiinnittää huomioita seuraaviin lähteen arviointikriteereihin. Niihin kuuluvat kirjoittajan tunnettavuus ja arvostettavuus, lähteen ikä ja lähdetiedon alkuperä, lähteen uskottavuus, julkaisijan arvovalta ja vastuu sekä totuudellisuus ja puolueettomuus. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 109–110.)

Työssä on käytetty tutkimusten lisäksi luetettavia ja ajankohtaisia kirjoja, oppaita, suosituksia sekä artikkeleita. Lisäksi olemme käyttäneet internetsivustoja, joissa olemme huomioineet niiden laadun ja luotettavuuden. Luotettavuutta on arvioitu aineiston julkaisijan, julkaisun ajankohdan sekä laadun perusteella. Opinnäytetyöhön on valittu vain korkeintaan kymmenen vuotta vanhoja teoksia, tutkimuksia ja artikkeleita. Lähdemerkinnöissä on noudatettu huolellisuutta sekä teoriaosuus on valikoituihin lähteisiin perustuvaa.

Työn luotettavuutta lisää kohderyhmän hyvä rajausta ja aineiston kohdentaminen juuri heidän tarpeisiinsa. Oppaan olisi voinut kääntää englanninkieliseksi suomalaisen version lisäksi. Oppaan tuottamisessa on huomioitu kuitenkin mahdollinen heikko suomen kielen taito kiinnittämällä huomioita selkokielisyyteen. Toimeksiantajan aihe-ehdotus sekä yhteistyö prosessin aikana ovat ohjanneet työtä sisällöllisesti haluttuun suuntaan.

4.3 Kehittämisehdotukset

Kehitysehdotuksena on tutkia oppaan toimivuutta maahanmuuttajavanhempien ja lasten käytössä. Lisäksi voisi tutkia, kuinka hyvin opas palvelee maahanmuuttajavanhempien kanssa työskenteleviä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Tämä opas on

suunnattu maahanmuuttajavanhemmille, joten kehitysehdotuksena on myös koostaa aiheesta erillinen opas sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Lisäksi oppaan maahanmuuttajavanhemmille lasten tunne- ja turvataidoista voisi kääntää englanninkielelle sekä mahdollisesti muillekin kielille.

Maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt huomattavasti viime vuosien aikana, joten kehittämisehdotuksena olisi myös, että tutkittaisiin, miten maahanmuuttajat esimerkiksi kotoutuvat Suomeen. Lisäksi heille olisi hyvä tehdä myös muita oppaita niin suomeksi kuin englanniksikin, jotta heidän integroituminen Suomeen helpottuisi. Maahanmuuttajavanhemmille voisi myös järjestää erilaisia teemailtoja, joissa voitaisiin käsitellä esimerkiksi tunne- ja turvataitoja tai vanhemmuutta.

Lähteet

- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2012. Ohje potilaalle: lasten ja nuorten seksuaalikasvatus vanhemmuuden näkökulmasta. Duodecim. Viitattu 17.4.2016.
http://www.terveysportti.fi.ezproxy.jamk.fi:2048/dtk/ltk/koti?p_artikkeli=ykt00819&p_haku=kiusaaminen
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E., Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. WSOY: Helsinki.
- Child maltreatment. 2014. World Health Organization. Viitattu 21.2.2016.
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>
- Gresko, S. & Stephens, B. 2013. Identifying and Reporting Child. Viitattu 15.4.2016.
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=ec24dfa9-8cb6-4495-b78b-8cee09ce00e4%40sessionmgr104&hid=105>
- Hansson, J. Oscarsson, C. 2005. Onnellinen lapsuus. Otava: Helsinki.
- Helander, R. 2015. Pakolaiskriisi: Mitä tekee EU? Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys. Viitattu 16.4.2016. <https://europa.eu/eyd2015/fi/finnish-ngdo-platform-eu-kehys/stories/refugeecrisis>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Tammi: Helsinki.
- Huttunen, M. 2015. Tietoa potilaalle: lasten ja nuorten masennus ja mielialahäiriöt. Duodecim. Viitattu 17.4.2016.
http://www.terveysportti.fi.ezproxy.jamk.fi:2048/dtk/ltk/koti?p_artikkeli=ykt00819&p_haku=kiusaaminen
- Jokela, N. 2006. Vanhemmuus maahanmuuttajakontekstissa – sosiokulttuurisen sopeutumisen haasteet. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. WSOYpro: Helsinki.
- Kansalaisuustilastot. N.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 23.10.2015.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot
- Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. N.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 20.2.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde>

Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuuoli ja lisääntymis-terveyden toimintaohjelma 2014-2020. Viitattu 11.3.2016.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO.pdf?sequence=1

Korkman, J. 2013. Lapsen normaali seksuaalinen kehitys vs. Yliseksualisoitunut käytös. Duodecim. Viitattu 10.4.2016.
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/suositus?id=nix01925>

Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalinen kehittyminen. WSOY: Helsinki.

Kumpulainen, K. 2013. Koulukiusaaminen. Lääkärin käsikirja. Viitattu 10.4.2016.
http://www.terveysportti.fi.ezproxy.jamk.fi:2048/dtk/ltk/koti?p_artikkeli=ykt00819&p_haku=kiusaaminen

Kääriäinen, J., Ellonen, N., Peutere, L. & Sariola, H. 2012. Lapset ja nuoret väkivallan uhreina: maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten vertailua. <http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/100362/kaariainen.pdf?sequence=1>

Laakkonen, K. 2010. "Vanhemmuus on vastuuta koko lapsen elämästä." Vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta, perheestä ja kasvatuksesta nykypäivänä. Pro gradu – tutkielma. Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna.

Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen M. 2012. Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali.

Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali.

Lajunen, K. Valkama, S. 2013. Turvataitokasvatuksen kehitystyötä Suomessa. Tunne- ja turvataidot osaamiseksi –hanke. Viitattu 25.9.2015.
https://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/tuta/40124_turvataitokasvatuksen_kehitystyota_suomessa.pdf

Laki ja seksuaaliterveys. N.d. Väestöliitto. Viitattu 24.1.2016. http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/laki_ja_seksuaaliterveys/

Lapsella on omat oikeudet. N.d. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 24.10.2015. <http://www.mll.fi/mll/lastenoikeudet/>

Lapsen kaltoinkohtelu. N.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.11.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde/lapsen

Lapsen kasvu ja kehitys. Mannerheimin lastensuojeluliitto. N.d. Viitattu 19.10.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen. 2013. Käypä hoito -suositus. Viitattu 30.10.2016. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/suositus?id=hoi34040>

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. 2015. Hoitosuositus. Viitattu 9.2.2016. http://www.hotus.fi/system/files/SUOSITUS_lasten_kaltoinkohtelu.pdf

L 493/1999. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 15.10.2015. <http://www.finlex.fi>, hakusana laki maahanmuuttajien kotouttamisesta.

L 20.5.2011/540. Rikoslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 15.10.2015. <http://www.finlex.fi>, hakusana rikoslaki.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 15.10.2015. <http://www.finlex.fi>, hakusana lastensuojelulaki.

Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistäminen. N.d. Viitattu 25.9.2015. www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/mauste/etusivu-mauste/

Maahanmuuttopolitiikka. N.d. Sisäministeriö. Viitattu 23.10.2015. <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka>

Miettinen, A. Maahanmuuttajat. N.d. Viitattu 15.10.2015. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

Miettinen, A & Säävälä, M. Maahanmuuton perusteet. Viitattu 17.10.2015. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/maahanmuuton-perusteet/

Mäki, M., Taskinen, S. & Tamminen, T. 2013. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistus ja hoito. Lääkärin käsikirja.

Paavilainen, E. & Flinck, A. 2008. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. http://www.hotus.fi/system/files/Lasten_kaltoinkohtelun_tunnistaminen_SUM.PDF

Pakaslahti, A. 2005. Monikulttuurisia näkökohtia poikien ympärileikkauksista. Duodecim.

Rantanen, T. & Toikko, T. N.d. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Viitattu 4.11.2015. <http://www.uasjournal.fi/index.php/kever/article/viewFile/1088/919>

Rouvinen-Wilenius, P. 2008. Tavoitteena hyvä ja hyödyllinen terveysaineisto. Viitattu 12.11.2015. http://www.researchgate.net/publication/232569631_Tavoitteena_hyv_ ja_hydyllinen_terveysaineisto

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. 2010. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Seksuaalinen kaltoinkohtelu. N.d. Väestöliitto. Viitattu 24.1.2016. http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/seksuaalinen_kaltoinkohtelu/

Silfverberg, P. N.d. Ideasta projektiksi, projektinvetäjän käsikirja. Viitattu 24.1.2016. http://www.helsinki.fi/urapalvelut/materiaalit/liitetiedostot/ideasta_projektiksi.pdf

Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli - Lasten ja nuorten psyykinen oireilu. Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.

Stm:n ohje poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 30.11.2015. <https://stm.fi/documents/1271139/1367411/Ohje+poikien+ei+l%C3%A4%C3%A4ketieteellisest%C3%A4+ymp%C3%A4rileikkauksesta.pdf/80fa20c0-1917-4dc0-912d-16cc5fb380eb>

Storvik-Sydänmaa, S., Talvensaari, H., Kaisvuori, T., Uotila, N. 2012. Lapsen ja nuoren hoitotyö. SanomaPro: Helsinki.

Sutela, H. & Larja, L. 2015. Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä. Artikkelit. Tilastokeskus. Viitattu 15.2.2016. https://tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-10-15_001.html

Söderholm, A. & Kivitiie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. Helsinki.

The signs of bullying. N.d. Kidscape. Viitattu 13.3.2016. <https://www.kidscape.org.uk/advice/facts-about-bullying/the-signs-of-bullying/>

Turvapaikanhakijoiden määrä kasvaa nopeasti. N.d. Sisäministeriö. Viitattu 23.10.2015. <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>

Turvapaikka- ja pakolaistilastot. N.d. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 23.10.2015. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot

Turvataitokasvatus. 2015. Viitattu 25.9.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/turvataitokasvatus

Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016. 2012. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020-strategiasta. 2013. Viitattu 25.9.2015. https://www.intermin.fi/download/51686_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_LOW-res_FINNISH.pdf?acef2a648154d288

Vesterlin, H. 2007. Voimavaroja vanhemmuuteen ja parisuhteeseen. Pro gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto.

What is bullying? N.d. Kidscape. Viitattu 13.3.2016. <https://www.kidscape.org.uk/advice/facts-about-bullying/what-is-bullying/>

Young, J. & Widom, C. 2014. Long-term Effects of Child Abuse and Neglect on Emotion Processing in Adulthood. National Center for Biotechnology Information. Viitattu 16.4.2016. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4117717/>

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. N.d. Unicef. Viitattu 24.10.2015. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Liite 1: Opas

Turvallinen lapsuus

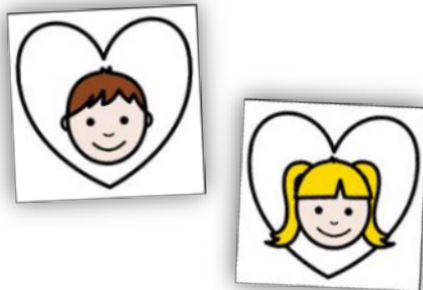
Opas maahanmuuttajavanhemmille lasten tunne- ja turvataidoista

Hyvät vanhemmat,

Turvallinen lapsuus on tärkeää lapsen kehitykselle. Vanhemmat voivat tukea lapsuutta monella eri tavalla. Tässä oppaassa kerromme, kuinka voitte suojella ja tukea lasta tunne- ja turvataitojen avulla.

Tunne- ja turvataidot ovat taitoja pitää huolta itsestä ja omasta turvallisuudesta. Näillä taidoilla lapsi voi suojata itseään kiusaamiselta, väkivallalta ja ahdistelulta. Tunne- ja turvataidot vahvistavat myös lapsen itsetuntoa.

Oppaasta löytyy tehtäviä, joita voitte tehdä yhdessä lapsen kanssa.

Sisällys

Turvallinen lapsuus	3
Lasten oikeudet.....	3
Vanhemmuus	4
Lastensuojelulaki.....	5
Lastensuojelu	5
Lapsen itsetunto.....	6
Jos turvallisuus horjuu	7
Väkivallan merkkejä	9
Kiusaaminen.....	10
Ympärileikkaus	11
Mistä haen apua?.....	12
Tunne- ja turvataidot	13
Tehtäviä.....	15
Luettavaa vanhemmille	19

Turvallinen lapsuus

Lasten oikeudet

Jokaisella lapsella eli alle 18-vuotiaalla on omat oikeudet. Lapsella on oikeus omaan elämään ja omaan mielipiteeseen. Kaikki lapset ovat tasa-arvoisia.

Jokainen lapsi saa uskoa ja ajatella vapaasti.

Lasta ei saa syrjiä ihonvärin, sukupuolen, kielen, uskonnon, vamman tai kansallisuuden takia.

Lasten etu ja oikeudet ovat aina etusijalla.

Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta ja seksuaaliselta kaltoinkohtelulta.

Lapsi ei saa tehdä työtä, josta on hänelle haittaa.

Vanhempien tulee aina suojella lasta.

Vanhemmilla on vastuu lapsen kasvatuksesta

Vanhemmuus

Lapsi tarvitsee lämpöä ja
rakkautta

Lapsi tuntee turvallisuutta,
kun vanhempi huomioi
lapsen tarpeet

Vanhemman tulisi antaa lapselle
turvallinen lapsuus

Turvallinen lapsuus tukee
lapsen kasvua ja kehitystä

Vanhemman tulisi huolehtia
myös omasta jaksamisesta

Vanhempien hyvä parisuhde
on lapsen turva

Lastensuojelulaki

Suomessa on voimassa lastensuojelulaki, jonka tarkoituksena on suojella lasta.

Lain mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista.

Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi.

Lastensuojelu

Lastensuojelu on Suomessa viranomaisten toimintaa, jonka tehtävä on tukea ja auttaa vanhempia huolehtimaan lapsistaan.

Lastensuojelun tarkoituksena on ehkäistä lapsen turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvien ongelmien syntymistä.

Joskus lastensuojeluviranomaiset voivat joutua tekemään asioita, joista vanhemmat ja lapset ovat eri mieltä.

Lastensuojelun keinoja ovat esimerkiksi erilaiset tukitoimet, esimerkiksi perhetyöntekijöiden tuki, lapsen sijoittaminen toiseen perheeseen tai lastensuojeluyksikköön ja lapsen huostaanotto.

Lastensuojelun toiminnalle on aina oltava vahvat syyt.

Lapsen itsetunto

Lapsen itsetunto on tärkeä osa lapsen kehitystä.

Lapsi, jolla on hyvä itsetunto, uskaltaa olla oma itsensä ja hän luottaa ympäristöönsä ja tulevaisuuteensa.

Vanhemmat voivat tukea lapsen itsetuntoa eri tavoilla.

Näin tuet lapsesi itsetuntoa

- Usko lapseesi
- Ole läsnäoleva aikuinen
- Tue lastasi
- Iloitse lapsesi kanssa
- Ole esimerkkinä lapsellesi
- Rohkaise lastasi

Jos turvallisuus horjuu

Lapseen kohdistunut väkivalta ja laiminlyönti ovat väärin ja rikollista.

Väkivalta voi olla fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista. Laiminlyönti tarkoittaa lapsen huonoa kohtelua ja hoitoa.

Myös parisuhde- ja perheväkivalta on kiellettyä. Kaikki väkivalta ja sen näkeminen on haitallista lapselle. Jokaista lasta tulee suojella kaikentyyppiseltä väkivallalta.

Fyysinen väkivalta:

- Potkiminen ja lyöminen
- Kuristaminen
- Hiuksista repiminen
- Huumeiden, alkoholin tai väärin lääkkeiden antaminen
- Huoneeseen lukitseminen
- Nurkassa seisottaminen

Kuvat: Papunetin kuvapankki,

www.papunet.net, Screla7

Psyykkinen väkivalta:

- Uhkailu
- Vähättely
- Nöyryyttäminen
- Pelottelu
- Huutaminen
- Haukkuminen

Seksuaalinen kaltoinkohtelu:

- Seksin harrastaminen tai sen yrittäminen alle 16-vuotiaan kanssa
- Seksin harrastaminen alle 18-vuotiaan kanssa, joka kuuluu perheeseen tai samaan talouteen
- Seksiin painostaminen
- Koskettelu esimerkiksi sukupuolielinten alueelle
- Lapsen pakottaminen katsomaan seksuaalista toimintaa tai kuvia
- Lapsen pakottaminen lukemaan seksuaalista materiaalista
- Seksuaalinen tirkistely tai itsensäpaljastaminen
- Raiskaus

Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Screka

Väkivallan merkkejä

- Mustelmat ja haavat
- Aggressiivisuus
- Palovammat
- Kosketuksen välttely
- Polttamisjäljet
- Pelko ja ahdistus
- Masennus ja itkuisuus
- Päihteiden käyttö
- Yliseksuaalinen käyttäytyminen

Kiusaaminen

Kiusaaminen tarkoittaa jatkuvaa tahallista toisen ihmisen satuttamista. Kiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista.

Lapsen itsetunto voi huonontua kiusaamisen takia. Vanhemman täytyy puuttua, jos lasta kiusataan. Ota yhteyttä päiväkotiin tai kouluun.

Vanhemman tulee tukea ja lohduttaa kiusattua lasta.

Kiusaamisen merkit

- Vammat
- Kadonneet tai rikkinäiset tavarat
- Huono itsetunto
- Kaverit katoavat
- Univaikeudet
- Lapsi ei halua mennä kouluun
- Lapsen itsetuhoinen käytös
- Lasta ei kiinnosta tehdä asioita
- Lapsi menettää ruokahalun

Ympärileikkaus = sukupuolielinten silpominen

Tyttöjen ympärileikkaus

Suomessa tyttöjen ympärileikkausta ei saa tehdä. Suomessa tyttöjen ympärileikkaus on väkivaltarikos. Myös ulkomailla tehty ympärileikkaus on kiellettyä.

Ympärileikkauksen suunnittelu on myös rikollista toimintaa.

Poikien ympärileikkaus

Pojat saa ympärileikata, jos on lääketieteellinen, uskonnollinen tai kulttuurinen syy. Vielä poikien muu kuin lääketieteellinen ympärileikkaus ei ole rikos Suomessa.

Yleisin syy poikien ympärileikkaukselle Suomessa on lääketieteellinen. Poikien ympärileikkauksen tekee aina lääkäri.

Ympärileikkaukseen tarvitaan molempien huoltajien suostumus.

Mistä haen apua?

Neuvola

Päiväkoti

Koulu ja kouluterveydenhuolto

Terveyskeskus Sosiaalityöntekijä

Ensi- ja turvakodit

Tunne- ja turvataidot

Jokaisella lapsella tulee olla turvallinen aikuinen. Lapsi tarvitsee tukea aikuiselta. Opeta lapsellesi, kuinka hän voi puolustaa itseään.

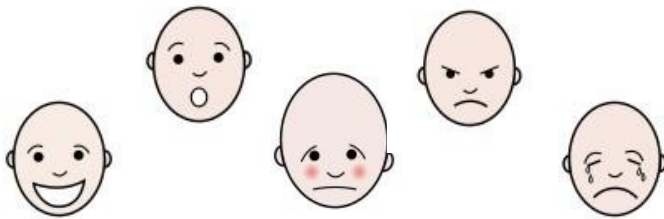
Kaikki lapset ovat alttiita joutumaan uhkaaviin tilanteisiin.

Osoita välittämistä, kiinnostusta ja huolenpitoa lapsellesi. Keskustele lapsesi kanssa erilaisista tunteista. Kannusta lasta kertomaan huolista ja peloista aikuiselle.

Auta lastasi löytämään ystäviä ja ole tukena, jos lastasi kiusataan.

Opeta lapsellesi, miten hänen tulisi toimia uhkaavassa tilanteessa.
(Turvaohje viereisellä sivulla)

Lapselle tulee opettaa, että tunteita **saa** ilmaista. Lapsen tunteet ovat yhtä oikeita kuin aikuistenkin. Vanhemman tulee auttaa lasta selviämään vaikeista tunteista, kuten vihasta ja pelosta.

Turvaohjeet

Sano EI

Lähde pois

Kerro turvalliselle
aikuiselle!

(Sovellettu Lajunen ym. 2015)

Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Tehtävä: Voima-aurinko

Piirtäkää lapsen kanssa paperille aurinko.

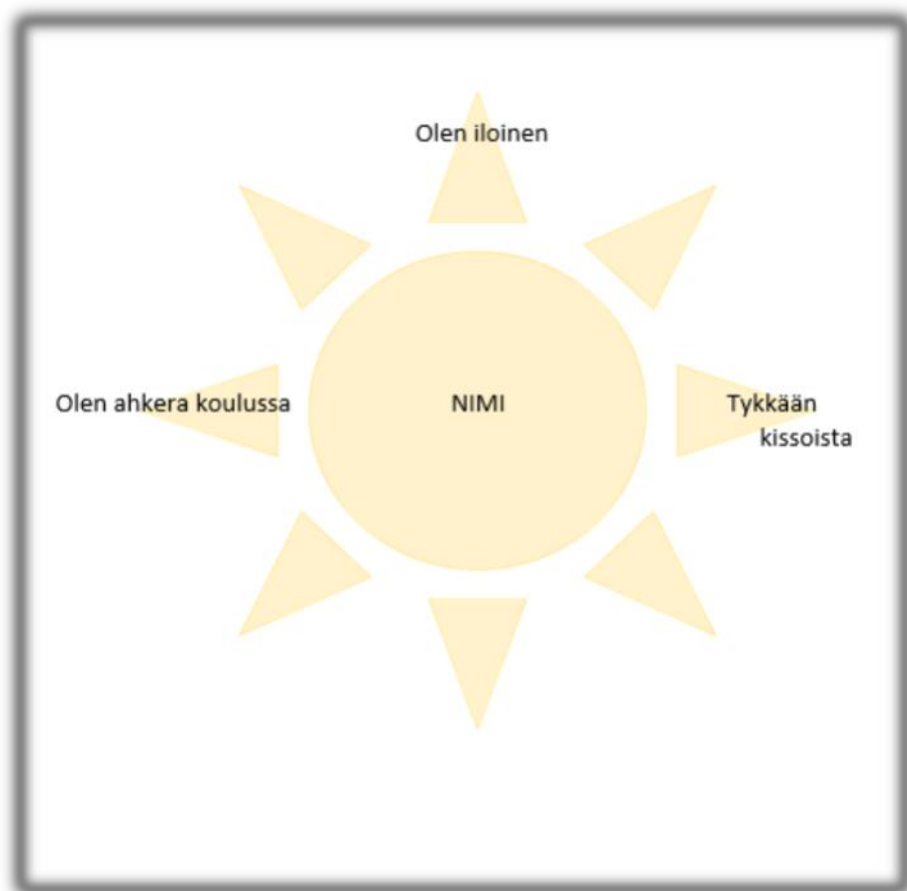
Kirjoittakaa auringonsäteisiin kehuja ja positiivisia asioita lapsesta. Samalla voitte keskustella lapsen hyvistä ominaisuuksista.

Auringon voi laittaa esimerkiksi huoneen seinälle muistuttamaan hyvistä asioista.

Vanhemmat lapset voivat tehdä tehtävän myös kavereiden kanssa.

(Sovellettu Lajunen ym. 2015)

Esimerkki

Tehtävä: Selviytymisreppu

Miettikää lapsenne kanssa, miten lapsesi tulisi toimia

- Kun kiusataan
- Kun pelottaa
- Kun nolottaa
- Kun kiukuttaa

Käyttäkää apuna viereisen sivun selviytymisreppua. Voitte halutesanne piirtää oman repun ja keksiä reppuun uusia taskuja. Jos lapsi kohtaa vaikeita tilanteita, voitte ottaa tämän repun esille ja miettiä, miten olisi hyvä toimia.

(Sovellettu Lajunen ym. 2015)

◦ Selviytymisreppu ◦

Turvaohjeet

Kun kiusataan..

Kun pelottaa..

Kun nalottaa..

Kun kiukuttaa..

Luettavaa vanhemmille

Kirjoja:

Tunne- ja turvataitoja lapsille: Kaija Lajunen, Mirja Ylenius-Lehtonen & Minna Andell

Onnikujan kaverukset ja suuri prööt: Maaret Kallio & Susanna Ruuhilahti

Portaita pitkin: Erja Korteniemi-Poikela & Raisa Cacciatore

Nettisivustoja: Lastensuojelun käsikirja

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasi->

kirja Mannerheimin lastensuojeluliitto

<http://www.mll.fi/>

"Lupaa minulle, että muistat, olet paljon urhoollisempi kuin uskot, paljon vahvempi kuin uskot ja paljon viisaampi kuin uskot."

A.A. Milne - Nalle Puh

jamk.fi

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Tekijät: Emmi Huovinen & Riikka Kallioniemi

Lähteet:

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2012. Ohje potilaalle: lasten ja nuorten seksuaalikasvatus vanhemmuuden näkökulmasta. Duodecim.

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E., Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa.

Huttunen, M. 2015. Tietoa potilaalle: lasten ja nuorten masennus ja mielialahäiriöt. Duodecim. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde>

Kumpulainen, K. 2013. Koulukiusaaminen. Lääkärin käsikirja. http://www.terveysportti.fi.ezproxy.jamk.fi:2048/dtk/ltk/koti?p_artikkeli=ykt00819&p_haku=kiusaaminen

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. <Http://www.finlex.fi>

Laakkonen, K. 2010. "Vanhemmuus on vastuuta koko lapsen elämästä." Vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta, perheestä ja kasvatuksesta nykypäivänä. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81440/gradu04193.pdf?sequence=1>

Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali.

Laki ja seksuaaliterveys. Väestöliitto. http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/laki_ja_seksuaaliterveys/

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. 2015. Hoitosuositus. http://www.hotus.fi/system/files/SUOSITUS_lasten_kaltoinkohtelu.pdf

Lastensuojelun käsikirja. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on->

lastensuojelu#Lastensuojelun tehtävät

Mäki, M., Taskinen, S. & Tamminen, T. 2013. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistus ja hoito. Lääkärin käsikirja.

Paavilainen, E. & Flinck, A. 2008. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. http://www.hotus.fi/system/files/Lasten_kaltoinkohtelun_tunnistaminen_SUM.PDF

Stm:n ohje poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/documents/1271139/1367411/Ohje+poikien+ei+l%C3%A4%C3%A4ketieteellisest%C3%A4+ymp%C3%A4rileikkauksesta.pdf/80fa20c0-1917-4dc0-912d-16cc5fb380eb>

Söderholm, A. & Kivitiie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu.

Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelma 2012–2016.

Sosiaali- ja terveysministeriö. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Kuvat: Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sergio Palao/CATAD